

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

**PERCEPCE PŘECHODU Z ADOLESCENCE DO
DOSPĚLOSTI U VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ**

Bakalářská práce

České Budějovice 2013

Vypracovala: **Martina Rolinková**

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Kouřilová**

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 17. 4. 2013

.....
Martina Rolinková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Janě Kouřilové za odborné vedení, poskytování rad a podnětů při zpracování mé práce. Dále bych chtěla poděkovat respondentům, za jejich ochotu se mnou vést rozhovor.

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o problematice přechodu do dospělosti u vysokoškolských studentů. V teoretické části je vymezeno období adolescence a jednotlivé změny a úkoly, ke kterým v tomto období dochází. Dále je popsána problematika přechodu do dospělosti, jeho výzvy, koncepce vynořující se dospělosti a vymezení mladé dospělosti. Kvalitativní výzkum vedený formou polostrukturovaných rozhovorů ukázal, že problematika přechodu do dospělosti se stává u vysokoškolských studentů nelehkým úkolem kvůli svobodě přicházející se studiem na vysoké škole, ale zároveň i jisté zavázanosti dokončit studium a určité závislosti na rodičích. Se studiem na vysoké škole se tak stává nelehkým úkolem být plně samostatným, vytvořit si vlastní zázemí, a tím dosáhnout důležitých kritérií dospělosti. Přesto se ale ukazuje, že proto, aby se mladý člověk cítil být dospělým, musí přijmout alespoň určité závazky do budoucna a být samostatným.

Klíčová slova

Adolescence, identita, pozdní adolescence, přechod do dospělosti, vynořující se dospělost, mladá dospělost

Abstract

This undergraduate thesis concerns the problems of transition from adolescence to adulthood in university students. Theoretic part specifies period of adolescence, particular changes and tasks which are present in this period of life. Then there are described problems about transition to adulthood, challenges in this period of life, concept of emerging adulthood and definition of young adulthood. Qualitative research is based on semi-structured interviews. They have shown, that problems with transition to adulthood in university students is based on freedom during the university studies and commitments related to end of studies and dependence on parents. It is difficult to be absolutely independent during the studies and create one's own background even though, this is one of criterions of adulthood. Results show that to feel to be adult it is necessary to accept certain commitments for the future together with being autonomous.

Key words

Adolescence, identity, late adolescence, transition to adulthood, emerging adulthood, young adulthood

OBSAH

Úvod.....	8
Teoretická část.....	9
1 Adolescence.....	9
1. 1 Vývojové změny v adolescenci	9
1. 1. 1 Biologické změny.....	10
1. 1. 2 Sexualita.....	10
1. 1. 3 Kognitivní změny	11
1. 1. 4 Vývoj dovedností, schopností a zájmů	12
1. 1. 5 Emocionalita	12
1. 1. 6 Sebepojetí a sebehodnocení	12
1. 1. 8 Mravní vývoj.....	13
1. 2 Adolescence a proměna vztahů.....	14
1. 2. 1 Rodina.....	14
1. 2. 2 Vrstevníci.....	15
1. 3 Adolescence a rizikové chování.....	16
1. 4 Adolescence a identita.....	17
1. 5 Adolescence a vývojové úkoly	19
2 Přejchod do dospělosti	20
2. 1 Historické srovnání	20
2. 2 Přejchodové rituály a mezníky.....	21
2. 3 Prodloužená adolescence vs. časná dospělost	22
2. 4 Výzvy pozdní adolescence v přechodu do dospělosti.....	23
2. 5 Vynořující se dospělost	24
3 Mladá dospělost.....	27
Výzkumná část	29
4 Cíl výzkumu a výzkumná otázka.....	29

4. 1 Problematika a cíl výzkumu	29
4. 2 Výzkumná otázka.....	29
5 Metodologie.....	30
5. 1 Metodologický rámec výzkumu	30
5. 2 Výzkumný soubor	30
5. 3 Metoda sběru dat a jejich analýza	31
5. 4 Kontrola validity výzkumu	32
5. 5 Etické problémy	32
6 Výsledky analýzy dat	33
6. 1 Volnost adolescence a vliv vrstevníků	34
6. 2 Neurčité mezníky a úkoly	37
6. 3 Vysokoškolský život	38
6. 4 Částečná zodpovědnost, ale velká svoboda.....	39
6. 5 Hledání a zakotvení sebe sama	40
6. 6 Neúplná dospělost	41
7 Model zakotvené teorie	45
7. 1 Základní analytický příběh	45
7. 2 Kauzální model zakotvené teorie.....	46
Diskuse.....	48
Závěr	51
Seznam použité literatury.....	52
Přílohy.....	54

Úvod

V dnešní moderní době je všechno rychlejší a dalo by se říci i vyspělejší, než tomu bývalo dříve, ale ve skutečnosti jsme možná v některých otázkách a oblastech života více bezradní a odcizení vlastní přirozenosti. Dříve bylo vše více dané a jasné. Taková dívka se musela brzy vdát, najít si manžela nebo jí byl dokonce přiřknut vlastními rodiči, a její největší úlohou bylo, aby se starala o svého manžela, domácnost a děti. Ovšem díky rozličným historickým událostem a hnutím se tato daná role změnila a to jak pro ženy, tak i pro muže. Dnešním trendem mladých dospělých je, že po absolvování střední školy jdou na školu vysokou. Během tohoto období se připravují na budoucí povolání, které by mělo být díky tomuto studiu lépe placené či přesně podle jejich představ, a tím tedy získat možná podle nich i šťastný dospělý život. Je tomu ovšem opravdu tak? Co vede dnešní středoškolské studenty k tomu, že je ani nenapadne zakládat rodinu či se osamostatnit, tak jako tomu bývalo dříve ve valné většině? Čím to je, že se dnešní děti stávají tak brzy „protřelé životem“, ale věk dospělosti se prodlužuje? Může za to snad výchova, tlak společnosti nebo chod postmoderní doby?

Já sama se jako vysokoškolský student stýkám s vrstevníky a vidím, že tato problematika je velice aktuální v každém z nás a že se nám těžko odpovídá na otázku, zda jsem už dospělý nebo ne. V této práci bych ráda pokryla příčiny tohoto jevu a našla alespoň částečnou odpověď na výše zmíněné otázky.

V teoretické části práce se proto zaměřím na vymezení období adolescence, vývojových úkolů, které by měly být splněny proto, aby mohli mladí dospělí úspěšně zvládnout přechod do dospělosti, a dále vymežím znaky samotné dospělosti.

Ve výzkumné části se zaměřím na kvalitativní výzkum v designu zakotvené teorie. Sběr dat bude probíhat pomocí polostrukturovaných rozhovorů, kde se budu dotazovat vysokoškolských studentů na to, jak oni sami prožívali svou adolescenci, co je vedlo k vysokoškolskému studiu, jak ho prožívají a jak vidí svou budoucnost.

Cílem této práce je nahlédnutí do prožívání samotné adolescence a podkrytí příčin oddalování dospělosti u vysokoškolských studentů.

Teoretická část

1 Adolescence

Adolescence je obdobím mezi dětstvím a dospělostí, které bývá datováno od 15 do 20 (22) let. Podle Macka (2003) ji můžeme rozdělit na časnou (10 – 13 let), střední (14 – 16 let) a pozdní adolescenci (17 – 20 let). Vágnerová (2005) dělí adolescenci na ranou (11 - 15 let), která bývá některými autory nazývána jako pubescence, a pozdní (15 - 20 let).

V této části práce se zaměřím především na střední a pozdní adolescenci zahrnující věk od 14 do 20 let. Toto období je významné pro ukončení celého procesu dětství a dospívání. Úspěšné zakončení této etapy znamená posun do dalšího vývojového období, které je charakteristické určitou stabilizací rozsáhlých změn v první etapě života a začátkem dospělosti.

1.1 Vývojové změny v adolescenci

Adolescenci provází hned několik vývojových změn a to jak v oblasti biologické, tak v oblasti psychické a sociální. Ovšem každého jedince tento vývoj postihuje v jiném časovém rozmezí a jedinečné konstelaci díky rozdílným životním událostem a působícím podnětům. Pokud se však všechny vývojové úkoly tohoto období nahromadí do jednoho okamžiku, tak je velice pravděpodobné, že dojde k určité krizi či konfliktům. Díky těmto změnám ale získává adolescent kompetence, které jsou nutné pro přípravu na funkce a role dané společností. Postupně získáváním osobní autonomie a zodpovědnosti vstupuje do dospělosti. V celém tomto procesu se proměňuje podstata rolí, které byly dané v dětství a jsou nedílnou součástí procesu socializace v adolescenci. Jde o přijetí sociálních norem, ujasnění si hodnot, sociálních rolí, osvojení kultury a vymezení sebe sama v rámci této socializace. Tyto procesy jsou příčinou vzniku fenoménu subkultury mládeže, která je poněkud oddělená od světa dospělých a charakteristická vlastními znaky. K těmto znakům například patří styl oblékání, úprava zevnějšku, specifická hudba a slang (Macek 2003).

1. 1. 1 Biologické změny

První fyzické změny začínají již v pubertě a jsou dokončovány v období adolescence. U dívek jde o růst prsou, ochlupení genitálu, nástup menstruačního cyklu a změnu tělesných proporcí (Macek, 2003). Podle Janošové (2008) dívky, které dospívají dříve, mají nižší sebevědomí, trpí emočními problémy a depresí. Jedna z příčin těchto problémů se nachází v nemožnosti sdílet s vrstevníky své tělesné proměny a prožitky. Nástup menstruačního cyklu dále způsobuje růst váhy a obléjší tvary, které jsou díky dnešnímu módnímu trendu považovány za neatraktivní. Krch a kol. (2005) uvádí, že se u předčasně dospívajících dívek může vyskytovat až dvojnásobně vyšší riziko vzniku poruch příjmu potravy. Kvůli ideálu štíhlé postavy se pak dívky uchylují ke zlepšení svého vzhledu a držení diet proto, aby tak zvýšily své sebevědomí.

U chlapců se během puberty plně vyvíjí pohlavní znaky, mění se hlas a rostou vousy (Macek, 2003). Janošová popisuje, že „*hlavní známkou tělesné dospělosti chlapců je spermiogeneze.*“¹ Chlapci, kteří ale oproti dívkám tělesně dospívají dříve, zažívají kladné hodnocení, jelikož se přibližují představám mužského ideálu. Také požadavky týkající se mužské role jsou pro chlapce přijatelnější než pro dívky, které musejí přijímat požadavky plynoucí z obecných představ o roli budoucí ženy (matky) a vlastního vzhledu (Janošová, 2008, s. 205).

V adolescenci celkově nabývá na významu tělesný vzhled, který se stává součástí identity. Dospívající se potřebuje líbit sám sobě i ostatním proto, aby se ubezpečil o své hodnotě. Krása začíná být v tomto období zejména dívkami vnímána jako úkol, který je třeba splnit. V dnešní době však narůstá tendence k uniformitě, která představuje možnost přiblížit se ideálům uctívaných společností, i když je zapotřebí rozvíjet svůj vlastní styl a individualitu pro vyjádření vlastní identity a plného sebepřijetí (Vágnerová, 2005).

1. 1. 2 Sexualita

Díky celkovým biologickým změnám se otvírá sexuální pud, který je výrazně ovlivňován výchovnými, sociálními a kulturními vlivy. Normy pro sexuální chování dospívajících jsou v dnešní době značně nejasné a rozvolněnější než tomu bývalo dříve, protože předmanželský styk se postupně stává normou. U dospívajících se i v hojné míře vyskytují autoerotické praktiky, které jsou předzvěstí heterosexuálních kontaktů.

¹ Spermiogeneze je závěrečnou vývojovou etapou v dozrání spermií.

První zkušenosti s heterosexuálními styky, které se týkají pettingu a koitu, bývají od 14. až do 16. roku. Ovšem nejčastější věk pro zahájení pohlavního styku je udáván mezi 17. až 18. rokem. Časné zahájení sexuální aktivity je pak spojováno s rizikovým chováním a chyběním vřelého a podpůrného rodinného zázemí (Langmeier, Krejčířová, 2006). Orvin (2001) popisuje psychologické dopady předčasné sexuální aktivity u adolescentů, kde u chlapců může docházet ke ztrátě smyslu chovat se k ženě s jistou úctou a respektem. U dívek tyto aktivity mohou vyvrcholit až v pokřivený pohled na sebe sama jako na ženu a zároveň se mohou zaměřit pouze na osvojování sexuálních praktik, čímž opomenou ostatní aspekty ženství.

Vyvarování se těchto psychologických dopadů je nesmírně důležité pro budoucí partnerské vztahy a možnosti vstoupit do opravdové intimity s druhým pohlavím.

Na přelomu pubescence a adolescence se objevuje heterosexuální polygamní stádium sexuálního vývoje, které je charakteristické prvními vztahy mezi chlapci a dívkami. Tyto vztahy sice zprostředkovávají první zkušenosti s jedincem opačného pohlaví, ale jsou nestále a proměnlivé. Změna těchto vztahů přichází až na konci adolescence či začátku dospělosti, kdy dochází k hlubšímu porozumění a oddanosti na základě podobných či doplňujících se rysů osobnosti (Langmeier, Krejčířová, 2006).

„První schůzky s erotickým obsahem či podtextem jsou v pubescenci častější u dívek, které si někdy volí starší partnery.“ Tyto vztahy jedinci přinášejí zkušenosti a ujištění se o vlastní ceně či přitažlivosti (Macek, 2003, s. 61). Orvin (2001) dále uvádí, že sexuální činnost je součástí dospívání a je spjatá s rozvojem pohlavní identity. Obzvláště v období dospívání si adolescenti osvojují chování a charakteristiky dané pro jejich pohlaví, kde je žádoucí, aby pro sebe našli vzor stejného pohlaví a tím byl snadnější rozvoj jejich pohlavní identity.

1. 1. 3 Kognitivní změny

Jak uvádí Macek (2003) podle teorie J.Piageta, je období adolescence charakterizováno stadiem formálních operací. Formální operace představují schopnost abstraktního myšlení, které je nezávislé na konkrétních příkladech a reálně existujících jevů. Celkově se tak zvyšuje schopnost uvažovat o aktuálních možnostech a různých variantách používaných pro řešení problémů, čímž narůstá pocit vlastní autonomie. Později se myšlení stává méně absolutní, více relativní, vztahové a sebereflektující, ovšem stále chybí zkušenosti a používání získaných vědomostí v praxi, která je používána dospělými. Říčan (2004) odpovídá záporně na otázku, zda je adolescent na

vrcholu inteligence, i přes to jsou ale jeho úsudky bystřejší, rychlejší, originálnější a přímočařejší, než je tomu například u jeho rodičů či učitelů. Langmeier, Krejčířová (2006) popisují, že vývoj inteligence probíhá po celou dobu dospívání a není dokončen ani na začátku dospělosti.

1. 1. 4 Vývoj dovedností, schopností a zájmů

Získání motorických dovedností, které se vyznačují silou, hbitostí, jemnou pohybovou koordinací a smyslem pro rovnováhu, je vhodné obzvláště v období dospívání. Dále se významně rozvíjí slovní zásoba, výrazová schopnost a učení na základě logických souvislostí. Změna v těchto oblastech vede k novým a hlubším zájmům, ke kterým patří sport, četba, hudba, filmy, divadlo a vlastní tvorba uměleckého charakteru (Langmeier, Krejčířová, 2006). Aktivní zájmy, které začínají v adolescenci, mají svůj zvláštní význam pro další vývoj, protože umožňují svobodné sebevyjádření a rozvíjejí samotnou osobnost (Říčan, 2004).

1. 1. 5 Emocionalita

V období adolescence se citové zážitky celkově diferencují a přibývají vyšší city. Emoční labilita v časně adolescenci s sebou přináší hormonální změny, zvýšenou sebereflexi, egocentričnost a potřebu sebehodnocení. Tato labilita a náladovost pak odeznívá ve střední a pozdní adolescenci (Macek, 2003).

Emoční instabilita s sebou přináší potíže při koncentraci pozornosti, která je důležitou součástí učení a zároveň může být spojena se zhoršením spánku a s nechutí k jídlu. Těmto projevům pak sami dospívající někdy nerozumí a provází je úzkost, obrácení se do svého vnitřního světa či denního snění (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1. 1. 6 Sebepojetí a sebehodnocení

Díky změnám v kognitivní a emocionální oblasti dochází ke zvýšené sebereflexi, čímž si dospívající více uvědomuje nejrůznější role a vlastní chování v různých situacích. Těmito zkušenostmi se sebepojetí, které je chápáno jako soubor znalostí a pocitů o vlastním já, stává více konzistentní a zapojuje se do regulace vlastního chování a prožívání. Dochází ke změně v uvažování o sobě samém, kdy má adolescent představu o tzv. ideálním já zahrnující otázky o tom, jaký by měl být podle druhých a jaký by chtěl být on sám. Toto ideální já je srovnáváno s reálným já. Pokud však dochází k velké odlišnosti mezi těmito dvěma složkami, stávají se zdrojem pocitů viny

nebo zklamání ze sebe sama. K většímu rozporu mezi ideálním a reálným já dochází většinou u starších adolescentů v pozdní adolescenci, kteří si uvědomují souvislost mezi rolemi, které na sebe berou a usilují o integraci rolí vlastních i druhých (Macek, 2003).

Chování a prožívání je součástí sebehodnocení dospívajících, kdy jde s rostoucím věkem o propracovanější analýzu motivů a souvislostí týkající se celé osobnosti a podléhající méně situačním změnám. Základem pro pozitivní sebehodnocení se stává uznání vlastní hodnoty, která je založená na autentičnosti svého já. V časně a střední adolescenci je autentičnost pravého já založena spíše na pochopení a přijetí od druhých, ovšem v pozdní adolescenci souvisí více s pocitem vlastní autonomie (Macek, 2003).

1. 1. 8 Mravní vývoj

Říčan (2004) uvádí, že morálka adolescenta je absolutistická, kde podle absolutních norem soudí celou společnost. Stává se tak fanatikem pro pravdu a reformátorem lidstva. Černobílé vidění světa s sebou ale přináší i možné nebezpečí, a to buď kvůli přeorientování se na opačný pól dobra, nebo ospravedlňování si svého špatného jednání. Absolutismus je jakýmsi krokem do mravní dospělosti, která by měla být překonána a zjemněna. Správné a prospěšné jednání se může stát už v době adolescence nejvyšší normou, ovšem ne každý do této fáze mravního vývoje dojde. Jak zmiňuje Macek (2003), tak jen někteří adolescenti se dostanou na postkonvenční² úroveň morálky, která je popisována v Kohlbergově teorii morálního vývoje.

Překonávání egocentrismu souvisí s rozvojem osobní morálky, která se vyznačuje vlastním přesvědčením adolescenta o tom, co je správné, s upřímným zájmem o druhé. Těmito jevy se utváří světonázorová a hodnotová orientace adolescenta, která záleží na kognitivních předpokladech, sociálních zkušenostech a potřebě zabývat se těmito otázkami. Macek (2003) dále dokládá, že hodnotová orientace u dívek je nejvíce zaměřena na porozumění a pomoc druhým. Chlapci oproti tomu spíše preferují allocentrické³ hodnoty současně s inteligencí a vědomostmi. Ovšem u chlapců také můžeme nalézt konfiguraci hodnotových orientací související s materiálními hodnotami a odmítající hodnoty allocentrické. „V dnešní době ale nabývají na významu hodnoty, které souvisejí s rodinným životem, partnerskými vztahy a světonázorovou orientací.“

² Postkonvenční stadium morálky je charakteristické orientací na společenskou smlouvu a zároveň univerzální morálkou, která má vlastní pravidla.

³ Allocentrické hodnoty zahrnují postupný vývoj od zaměření se na sebe sama k zaměření se na jiné osoby, projevování vstřícnosti a sociální opory směrem k nim.

Získané hodnotové nastavení v adolescenci dále ovlivňuje budoucí dospělý život a spokojenost s ním (Macek, 2003, s. 69).

1. 2 Adolescence a proměna vztahů

1. 2. 1 Rodina

Rodina poskytuje dítěti základní jistotu a útočiště. Hlavním úkolem rodiny je starání se o tělesné potřeby svých členů, vedení dětí k samostatnosti a pečování o osobní rozvoj a vztah rodičů, protože šťastně manželství vede také k efektivnímu rodičovství. Splnění těchto podmínek se stává nelehkým úkolem, který je znakem funkční rodiny. Průzkumy ale ukazují, že adolescenti, kteří vyrůstali ve fungující rodině, mají větší předpoklady k tomu, aby prošli adolescencí bez větších problémů (Orvin, 2001).

V období dospívání u adolescenta dominuje snaha o zrovnoprávnění vlastní pozice v rodině. Je pro ně důležitý pocit svobodného vyjadřování názorů a brání ohledu na jejich osobu (Macek, 2003). Langmeier, Krejčířová (2006) dodávají, že čím vyrovnanější a hlubší jsou vztahy v rodině, tím je pro adolescenta snazší emancipace od rodiny.

Orvin (2001) uvádí, že dospívající si začínají uvědomovat nedokonalost svých rodičů. Zbavením se této představy o všemocnosti rodičů, se postupně stávají samostatnými a nezávislymi. V této chvíli je důležité, aby rodiče volili zlatou střední cestu ve výchově a své děti nedrželi buď příliš zkrátka, nebo naopak nerezignovali.

Adolescenti ale musí vnímat hranice, které respektuje jak on sám, tak jeho rodiče. Tyto hranice mu dávají pocit bezpečí a určují směr jeho chování (Corneau, 2000). Rodiče adolescentů by se měli snažit porozumět svým dětem a brát je vážně. Tímto postojem si zajistí komunikaci a kontakt se svými dospívajícími potomky. Komunikace mezi rodiči a jejich dětmi je důležitá pro samotný vývoj adolescentů a odstranění případné úzkosti z mluvení s dospělými (Orvin, 2001).

Proces emancipace od rodiny a hledání vlastní individuality probíhá ve čtyřech etapách, které popisuje Macek (2003).

- **Psychologická diferenciac**e – pubescent si uvědomuje svou odlišnost od rodičů a vrstevníků.

- **Zkoušení a experimentování** (14 – 15 let) – v této fázi se adolescenti chovají tak, jakoby sami věděli, co je pro ně nejlepší, a zbavují se závislosti na svých autoritách. Mají větší závazky vůči vrstevníkům a vzájemně se podporují ve svých názorech.
- **Období navazování přátelství** (16 – 17 let) – vztahy s rodiči se vyrovnávají a dospívající si uvědomují svoji závislost na autoritách. Začínají brát zodpovědnost za své chování a hledají nové normy pro chování k druhým lidem.
- **Upevnění vztahu k sobě** – adolescent si uvědomuje svoji svébytnost a jedinečnost, kdy propojuje svoji minulost, přítomnost a budoucnost.

1. 2. 2 Vrstevníci

Dospívající se postupně odpoutává od rodiny a více se přibližuje k vrstevníkům, u kterých nalézá určitý druh jistoty a soulad názorů. Tyto vztahy ho připravují na pevnější a hlubší vztahy v dospělosti. Rozšiřování vztahů pak probíhá po určitých sekvencích, které nejsou pravidlem pro všechny dospívající, a mohou přicházet v odlišném období. K těmto stádiím patří:

- **Skupinová izosexuální fáze** – patří sem skupiny složené z jedinců stejného pohlaví. Tyto skupiny jsou lépe organizované a stabilnější, oproti skupinám v dětství. Členy skupiny dává dohromady společný zájem a vzájemný obdiv. V této době jsou jedinci opačného pohlaví odmítáni.
- **Individuální izosexuální fáze** – jde o navázání úzkého emočního vztahu mezi jedinci stejného pohlaví. Přátelství vzniklá v této době mohou přetrvávat poměrně dlouhou dobu.
- **Přechodná etapa** – v této fázi se začíná objevovat skupinový zájem o druhé pohlaví. Tento zájem je charakteristický stydlivostí a nejistotou.
- **Heterosexuální fáze polygamní** – zde se objevují první lásky, jejichž charakteristika, byla popsána výše.
- **Etapa zamilovanosti** – jde o hlubší vztahy, které jsou utvářeny s jedincem opačného pohlaví a mohou vyústit až do manželského vztahu (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Podle Macka (2003) jsou přátelství mezi děvčaty v adolescenci bližší a důležitější než je tomu u chlapců. Vztah mezi dívkami je založen na upřímnosti, důvěře a sdílení pocitů. Chlapci oproti tomu tvoří více kolektivní přátelství, které spojují společné zájmy a aktivity. Vztah mezi chlapci je tak více založen na sociálních dovednostech, výkonu a pevnosti postojů.

1.3 Adolescence a rizikové chování

K rizikovému chování v adolescenci řadíme takové chování, které nějakým způsobem ohrožuje společnost, ale i samotný jedincův vývoj a zdraví. Velice obtížná je problematika určení toho, co je objektivně rizikovým chováním, kde samozřejmě záleží na subjektivitě každého posuzovatele a jeho vlastní zkušenosti. K tomuto rizikovému chování obvykle řadíme:

- **Delikventní chování a kriminalita** – do této skupiny patří krádeže různého typu, které jsou většinou páčány ve skupinách, dále prostituce mladistvých a násilné trestné činy, které jsou motivovány rasově. Příčiny nárůstu kriminality jsou spojovány s oslabením rodinných vazeb, nezaměstnaností, nejistotou, skepsí a oslabením sociální kontroly mládeže.
- **Konzumace alkoholu a dalších drog** – konzumace alkoholu je v České republice povolena až od 18 let, přesto ale má mnoho adolescentů s těmito látkami zkušenosti už v nižším věku. Česká společnost má ke konzumaci alkoholu poněkud liberální postoj, takže dřívější konzumace alkoholu není považována za nic neobvyklého, i když přináší svá rizika. V současné době roste i procento mladistvých, kteří mají zkušenost s užíváním měkkých i tvrdých drog, kde měkké drogy jsou u některých adolescentů považovány jako standard společenské události.
- **Rizikové sexuální chování** sebou přináší možnost nakažení se virem HIV a další vážná nebezpečí. Tento problém se dotýká obzvláště konzumentů drog a promiskuitního chování, kde informovanost o ochraně je u těchto dvou skupin buď nízká, nebo na ni nedbají.
- **Poruchy příjmu potravy** jsou podmíněny jak osobnostně, tak sociálně. Módní trend štíhlosti a změna stravovacích návyků má svůj nezměrný dopad obzvláště na dospívající dívky. Jedná se o celkovou poruchu

sebehodnocení, silnou potřebu sebekontroly, která je spojená s vysokým perfekcionalismem, a následnou poruchou vnímání vlastního těla. Tato porucha doprovází problémy s vlastní identitou a strach z dospělosti a tím přijetí vývojových úkolů a změn v období adolescence

- **Problém a krize identity** – přijetí vlastního já a své autentičnosti může být znemožněno poruchou tělesného schématu, sociální a výkonovou složkou u sebe sama a nakonec poruchou sebehodnocení. Potřeba vědomí vlastní ceny a kontroly může vést buď k nadměrnému sebeovládání, nebo naopak k rezignaci a snížení hodnoty vlastního já. Poruchy identity se vyskytují nejvíce u dospívajících s nadprůměrným intelektem, s intenzivním prožíváním, s neporozuměním vnějšímu prostředí a s vysokými a nespecifickými aspiracemi. Mají negativní vztah k dospělým autoritám a přejí si být nezávislí (Macek, 2003).

Corneau (2000) udává, že 92 % jedinců obojího pohlaví spáchá během dospívání alespoň jeden přestupek, protože si potřebují vyzkoušet hranice skutečnosti.

Problematika rizikového chování tedy ukazuje, že pokud se jedinec v období dospívání dostane do těchto situací, je nadále ohrožen jeho budoucí vývoj a tím i úspěšné zvládnutí dalších úkolů na cestě za dospělostí.

1. 4 Adolescence a identita

Erikson (1999) ve své teorii popisuje osm stádií vývoje člověka. Každé stádium s sebou přináší úkoly, které je třeba naplnit pro správný a harmonický vývoj osobnosti. Úspěšné splnění úkolů v dané vývojové etapě znamená získání ctnosti a ovlivňuje přechod a naplnění dalšího stádia. Samotná adolescence s sebou přináší úkol nalezení vlastní identity a získání ctnosti, kterou je věrnost. Zápas o identitu je důležitým bodem pro uvědomění si toho, kdo jsem já, získání skutečných představ o sobě samém, přijetím a vyrovnáním se s genetikou, zkušenostmi z minulých kontaktů a zahrnuje také identifikaci s vlastní rolí, která má být stabilní v čase. Během tohoto procesu ovšem může dojít k psychosociálnímu moratoriu, které je vymezeno jako kognitivní a sexuální zrání bez jasných závazků. Tuto teorii popisuje Macek (2003) podle J. Marcii, který rozpracoval čtyři stavy identity podle prožití krize či závazku.

- **Difuzní identita** je nejistá a ovlivnitelná okolím. Názory jsou měněny podle tlaků okolí, ve kterém se jedinec nachází tak, aby byl v souladu s jeho normami a hodnotami. Sebehodnocení tohoto jedince je pak značně kolísavé, nestálé a závislé na ostatních.
- **Předčasně uzavřená identita** se vyznačuje ustáleným obrazem světa a sebe sama bez prodělání krize. Postoje, normy, hodnoty a přesvědčení jsou pak nekriticky přebírány od blízkých autorit, aniž by je jedinec ověřoval svou vlastní zkušeností.
- **Status moratoria** je provázen krizí identity, jejím hledáním, zkoušením, objevováním, ovšem bez přijetí určitého závazku.
- **Dosažení identity** znamená prožít krizi hledání a pochybností, ale za přítomnosti přijetí určitých závazků. Takový jedinec zažívá kontinuitu svého vývoje a sebeakceptaci.

Podle Eriksona (1999) je dosažení identity podstatou pro získání budoucí intimity a tím i možnosti navázání opravdového partnerského vztahu, který je klíčovým bodem dospělosti.

Samotná identita je i podle Smékala (1999) povědomím o tom kým jsem, kam patřím a zároveň je důležitou součástí pro zdravé fungování naší osobnosti. Do této identity patří nejenom přijetí svého pohlaví, věku, těla, sociálních rolí, ale i vyčlenění se a snahou stát se tím, kým opravdu jsem. Jde o to, aby se jedinec stal citově, názorově a hodnotově nezávislým.

Jak uvádí Říčan (2004): „Mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam pařím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím a v čem je smysl mého života (s. 217).“ Ovšem tempo a styl dnešní doby s sebou nese problematiku moratoria, kde se jedná o určité pozastavení či odklad ve vývojových úkolech. Status moratoria je zapříčiněn jak stylem života dnešní doby, ve které se stát dospělým, není nic lehkého, tak přehnanými osobními zájmy, které v sice jedince mohou vést k určité individualizaci, rozvoji dovedností a k získání nových zkušeností, ale nedostávají ho do dalšího vývojového období.

1.5 Adolescence a vývojové úkoly

Překonání vývojových změn v adolescenci a uzavření brány dětství a dospívání je spojeno s vývojovými úkoly, které jsou základem pro dospělost.

Tyto úkoly jsou popisovány Mackem (2003) jako jeden z teoretických přístupů k adolescenci. Mezi tyto úkoly patří:

- Přijetí vlastního těla a fyzických změn, které jsou spojeny s tělesným dozráváním.
- Abstraktní myšlení a schopnost používat získané dovednosti a znalosti v každodenním životě.
- Osamostatňování a postupná nezávislost na rodičích.
- Příprava na ekonomickou nezávislost, s kterou souvisí výběr budoucího povolání a získání kompetencí k vykonávání této činnosti.
- Připravenost na navázání intimního partnerského svazku a založení rodiny.
- Rozvoj sociálních dovedností a ustálení emocionality.
- Představa o budoucím směřování, cílech a snech ve vlastním životě.
- Vyjasnění hodnot, životního stylu a názorů ke světu.

Splnění těchto úkolů v dnešní době ovšem nemá tak jednoznačný průběh ani konec, jako tomu bývalo dříve. Dříve býval přechod z jednoho období do druhého překonán pomocí určitého rituálu či obřadu, který byl symbolem onoho zakončení a vstoupení do nové etapy života. Dnes se stává období od dětství do dospělosti čím dál tím delší a jednotlivé mezníky, které jsou s tímto obdobím spojeny, nejsou jednoznačným předělem a záleží pouze na jedinci samotném, jak se s nimi vypořádá (Říčan, 2004).

2 Přejchod do dospělosti

Věk od 21 let do 60 (50) byl dříve považován za dolní a horní hranici dospělého člověka. Tyto hranice se ovšem v současné době posouvají až o deset let dozadu, kdy opravdová dospělost začíná až ve třiceti letech (Sheehyová, 1999). Posunutí hranice dospělosti je zapříčiněno zejména změnou životního stylu, jinými hodnotami a nejasnými mezníky.

Otázkou tedy zůstává, jak vymezit období od 20 let, kdy končí adolescence, do 30 let, kdy začíná opravdová dospělost? Dnes se tedy dostáváme podle Arnetta (2004) do nového vývojového období vynořující se dospělosti, která se projevuje obzvláště u vysokoškolských studentů.

2.1 Historické srovnání

V předchozích generacích muži ve věku 21 let chtěli mít práci a vydělávat si samostatně na vlastní živobytí, čímž dosáhli vlastní dospělosti (Sheehyová, 1999). V naší kultuře tomu donedávna bývalo tak, že mladí muži museli povinně vstupovat do vojenské služby, která je odloučila od domova a kladla na ně nároky spojené s touto službou. Po tomto období se z mladých chlapců stávali opravdoví muži, kteří za sebou měli již několik zkušeností a byli většinou připraveni na roli dospělého.

Ženy oproti tomu měly převzít tradiční ženskou roli, která byla spojována s uzavřením manželství, vychováváním dětí a staráním se o domácnost. Této role dosahovaly už v brzkém věku, a tak se vymanily ze závislosti na rodičích. Dnes ovšem stoupá počet žen i mužů, kteří studují na vysoké škole a prodlužují svůj věk závislosti na rodičích a neochotě se osamostatnit. V dřívějších generacích byla často znakem dospělosti svatba a založení vlastní domácnosti. V současné době tato tradiční pojetí ale ustávají a to díky rozličným historickým událostem a změnám ve společnosti. Tyto společenské změny ovlivňují jak hodnoty mladých lidí, tak jejich touhy a přání do budoucnosti. Během šedesáti let došlo k sexuální revoluci, rozvolněnosti, feminismu, hromadným nástupům na vysokou školu a k potřebě pečovat o vlastní já. Tím se uvolnily veškeré dřívější závazky a povinnosti, které byly samozřejmostí a dávaly jasné

hranice toho, kam má mladý člověk jít a co má dělat. Cílem dnešní generace se stává co nejdelší studium, čímž se období od dvaceti let protahuje do prozatímní dospělosti (Sheeyová, 1999).

Na konci dospívání nastupuje čím dál tím více mladých lidí na vysokou školu, kde v tomto období většinou nedochází k sňatku ani rodičovství. Mladí lidé prozkoumávají možnosti, které mají v lásce, v zaměstnání, a mají své sny do budoucna. Toto období je protknuto větší svobodou, než tomu bývalo v předchozích generacích, jelikož opouštějí rodné hnízdo, ale zároveň nejsou plně osamostatněni od rodičů. Být mladým tedy znamená určitou svobodu, nezávislost, ale zároveň také úzkost z toho, kam daná cesta povede, protože chybí ony jistoty (Arnett, 2004).

2. 2 Přejímové rituály a mezníky

Jak uvádí Genep (1997) život člověka se skládá ze sledu různých etap jako je narození, společenské dospívání, sňatek, otcovství, mateřství, specializace zaměstnání a smrt. Začátky a konce těchto etap tvoří určité celky, se kterými se pojí přejímové obřady či rituály, jejichž cílem je možnost přejít z jedné etapy do druhé. Přejímové rituály byly v dřívějších dobách spojeny s iniciačními rituály, které umožňovaly získat novou sociální pozici a tím se viditelnou symbolikou dostat z období dospívání do dospělosti. Genep tedy rozděluje tři fáze přejímových rituálů. Prvním z nich je odluka, kdy dochází k odloučení od jednoho sociálního statutu do druhého, dále pomezí rituál zahrnující jedince bez statutu a slučovací završující přechod a začlenění se do společnosti v novém sociálním statutu k tomu příslušejícími právy a povinnostmi. Příkrylová (2009) uvádí, že v dnešní době dochází k vymezení a jistému posunu rituálů. Maturita a zasnoubení dnes jako jisté známky dospělosti ztrácejí na významu a neohraničují tak jistý rituál přechodu do dospělosti.

V dnešní době a v naší kultuře tedy můžeme spíše mluvit o jistých meznících, které ukončující období dětství a dospívání z hlediska věku. Do těchto tranzitorních bodů podle Macka (2003) patří:

- 15. rok je charakteristický získáním občanského průkazu, který se stává oficiálním symbolem dospělosti. Dospívající se stávají částečně zodpovědní před zákonem, mají zákonně povolen sexuální styk a končí povinnou školní docházkou.

- Dosažením 18. roku dochází k právní zletilosti s příslušejícími právy a povinnostmi pro dospělého jedince.
- 19. rokem je většinou zakončeno středoškolské studium maturitou, kdy přichází rozhodnutí o dalším studiu či práci.
- Ve 21 letech může být mladý člověk zvolen do zastupitelských orgánů občanské samosprávy.
- 26. rok udává většinou konec vysokoškolských studií a možnosti získávat studentské výhody.

Všechny tyto mezníky ohraničují určité období života mladých lidí, kdy přicházejí určité úkoly, rozhodnutí a také kroky k větší samostatnosti, ovšem nezaručují jasný přechod do dospělosti.

2.3 Prodloužená adolescence vs. časná dospělost

Vágnerová (2005) uvádí, že pro dospívající je dospělost spojována s definitivní volbou, která může být vnímána jako náročná, a tak dají přednost prodlouženému přechodnému období. Toto přechodné období nazývá pozdní adolescencí, která je charakteristická získáním času pro to, aby jedinec porozuměl sám sobě, sám si zvolil, čeho chce v životě dosáhnout a plně se osamostatnil.

Lengmeier a Krejčířová (2006) oproti tomu vymezují časnou dospělost věkem od 20 do 25-30 let. Vnímají ji jako přechodné období mezi adolescencí a plnou dospělostí, kdy se upevňuje identita dospělého, dochází k postupné identifikaci s rolí dospělého a ujasňování si osobních cílů. Mělo by tedy docházet k postupné nezávislosti na rodičích, hledání životního partnera, zakládání vlastní rodiny a ustálení sebe sama v určité profesi. Ovšem u dnešních dospívajících se vyskytují vývojové problémy, ke kterým patří:

- **Rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí** staví dospívající před čím dál tím nižší hranici počátku samotného dospívání, a to díky sekulární akceleraci tělesného růstu a pohlavní zralosti. Vysoké společenské požadavky a náročnost v získávání potřebných kompetencí pro vykonávání žádoucí profese přivádí dospívající do oddalování sociální

zralosti. Tento rozpor je patrný i v sexuální aktivitě, která je časná a nezávislá na uzavření manželského vztahu.

- **Rozpor mezi rolí a statusem** se projevuje fyzickou vyzrálostí dospívajících a také osmnáctým rokem, kdy jsou adolescenti v mnoha právních úkonech považováni za dospělé, přesto je jejich status, obzvláště u vysokoškolských studentů, v některých ohledech nízký kvůli ekonomické závislosti na rodičích a určité poslušnosti k nim.
- **Rozpor mezi hodnotami mladší a starší generace** s sebou přináší odlišné názory a postoje k životu jako celku, a to díky rozdílným společenským tendencím a událostem.
- **Rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společností** se vyznačuje závislostí na rodičích, ale zároveň jejich kritikou ze strany dospívajících. Ti potřebují pociťovat volnost, ale zároveň i určité vedení a porozumění od svých rodičů (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Tyto vývojové rozpory s sebou přinášejí problematiku osamostatnění se od primární rodiny a zároveň přijetí statusu dospělého. Langmeier, Krejčířová (2006) dále uvádějí vývojové trendy v přijetí role dospělého u mladých lidí. K těmto trendům patří oddalování vstupu do manželství a narození prvního dítěte. Dále narůstá počet bezdětných párů, rozvodů, rodin s jedním dítětem a soužití v jiném svazku než je manželství. Mladí lidé díky těmto trendům skutečně získávají mnoho času pro dozrávání a přijetí dospělé role. Proces přejímání dospělé role tedy přestává být uniformní a vyznačuje se velikou individuální variabilitou.

2. 4 Výzvy pozdní adolescence v přechodu do dospělosti

Zarrett a Eccles (2006) popisují vývojové změny a přechody, které provázejí adolescenci a jsou nezbytné pro úspěšný přechod do dospělosti. Tito autoři popisují věk od osmnácti let, kdy dospívající ukončují střední školu, jako věk, ve kterém dochází k přechodu od adolescence do vynořující se dospělosti. Toto období se vyznačuje rozličnými možnostmi a výzvami, které zahrnují rozhodnutí ohledně vzdělání, přípravy na budoucí povolání či přechod na trh práce, odstěhování se od primární rodiny a někdy také rozhodnutí týkající se svatby či rodičovství.

Všechny tyto výzvy představují změnu vztahu podřízenosti a závislosti na rodičích ve vlastní zodpovědnost, prozkoumávání nových rolí jak sexuálních, tak sociálních, navázání intimního partnerského vztahu, plánování do budoucnosti, uskutečňování těchto plánů a získávání potřebných dovedností pro zvládání úkolů, které s sebou přináší dospělost (práce, partnerský vztah, rodičovství).

K dalším podstatným úkolům charakteristickým pro zakončení adolescence patří ukončení střední školy a vstup na vysokou školu, pokud nechtějí dospívající vstoupit do zaměstnání, kdy v současné době mnoho mladých volí první variantu. Nástup na vysokou školu s sebou přináší velkou nezávislost, individualizaci od rodičů a svobodu ve vlastním životním stylu. Mladí mají rozsáhlou možnost prozkoumávat sami sebe, zvolit si životní směr a styl podle jejich vlastní chuti. Studentský život poskytuje v tomto ohledu jistý druh autonomie, která je podstatná pro dospělost.

V tomto období se také výrazně proměňují sociální vztahy, a to jak v rodině, tak s vrstevníky či partnery. Uspokojivé vztahy s rodiči souvisejí s prožívanou pohodou a stabilitou, protože rodina představuje určitou emocionální a finanční oporu pro mladého člověka. Vrstevníci oproti tomu poskytují místo pro formování vlastní identity. Začínající partnerské vztahy jsou také zdrojem pocitů kompetence v navazování vztahů s druhým pohlavím a postupným budováním intimity.

V neposlední řadě do vývojových výzev patří zajištění subjektivní pohody mladých lidí v tomto období při uspokojování svých potřeby a zájmů v soustavném seberozvoji a přípravě na plnou dospělost.

2.5 Vynořující se dospělost

Vynořující se dospělost je novým termínem pro vymezení období, kdy končí adolescence, ale zároveň nepřichází úplná dospělost v pravém slova smyslu. Toto období s sebou přináší mnohem větší svobodu, než tomu bylo v adolescenci, ale také nepřináší závazky spojené s dospělostí. Tento termín není spojován s přechodem do dospělosti a ani s prodlouženou adolescencí. Je to zcela nový termín, který ukazuje na problematiku mladých lidí ve věku od 18 do 25 let obzvláště v západní kultuře (Arnett, 2004).

Arnett (2004), který vytvořil koncepci „emerging adulthood“, toto nové období v životě mladého člověka popisuje v pěti hlavních rysech. K těmto rysům patří:

- Prozkoumávání vlastní identity
- Věk nestability
- Zaměření se na sebe sama
- Pocit, že nejsem ani adolescent, ani dospělý
- Věk možností

Prozkoumávání vlastní identity

Mladý člověk hledá správnou cestu z nabízených možností jak v lásce, tak v budoucí vykonávané profesi a celkového životního zaměření. Problematika hledání vlastní identity nespadá pouze do období adolescence, ale i do období dvacátého roku, kdy nabývá na své intenzitě. Jde o zkoumání toho, v jaké práci jsem dobrý a jaká práce mě uspokojuje. Dále o hledání životních hodnot, toho jaký jsem a jaký partner je pro mě ten nejlepší.

Věk nestability

Velká svoboda tohoto věku s sebou přináší prostor pro hledání, zkoušení a nalézání, ale zároveň s sebou nese velikou nestabilitu a nestálost. V tomto věku se jedinci, studující na vysoké škole mění například obor, ubytování a možná i město, ve kterém studují. Poznávají nové vrstevníky, žijí studentským životem a hledají nové partnery, se kterými buď vydrží, nebo se rozejdou. Tím se toto období stává nestabilním, plným změn a souvisí s hledáním sebe sama.

Zaměření se na sebe sama

Vyskytuje se zde specifické zaměření na sebe sama, které je rozdílné od adolescence. Adolescent se začíná rozhodovat sám a získává čím dál tím větší autonomii od rodičů, ale stále je vázán určitou povinností k nim a k jiným autoritám. Nástupem na vysokou školu se tyto požadavky k jedinci mění, jelikož alespoň část týdne tráví sám, musí se postarat sám o sebe a také o sobě rozhodovat bez kontroly rodičů. Někdy se v tomto věku adolescenti odstěhují od rodičů úplně a jezdí domů jenom občas. Tento věk je tedy obdobím, ve kterém se mohou rozhodovat a volit si, co se jim líbí pro každodenní život bez přílišného omezení.

Pocit, že nejsem ani adolescent, ani dospělý

Ve vynořující se dospělosti přetrvává pocit toho, že nejsem ani adolescent, který bydlí se svými rodiči, ale ani mladý dospělý, který chce založit vlastní rodinu. Tyto

pocity se vyskytují nejvíce ve věku od 18 do 25 let. Studie ukazují, že pro to, aby se mladý člověk cítil dospělý, musí být splněna následující kritéria:

- Přijetí zodpovědnosti za sebe sama
- Činění nezávislých rozhodnutí
- Finanční nezávislost

Věk možností

Věk plný možností se vyznačuje sny a nadějemi mladých lidí do budoucna o vlastním povolání a téměř dokonalé rodině, kdy mnohdy neuvažují o realitě a nástrahách života. Rozhodnutí o tom kým budu a kam budu směřovat, záleží jenom na vlastním rozhodnutí, které je v některých případech nezávislé na původní rodině. Pokud například mladý člověk přichází z problematické rodiny, tak má vlastní sny o tom, jak si vytvoří vlastní život s vlastními pravidly.

Rysy vynořující se dospělosti ukazují na odlišné vývojové mezníky a úkoly, které musí mladý člověk překonat ve srovnání s adolescencí a mladou dospělostí. V následující kapitole tedy uvedu charakteristiky mladé dospělosti, které představují ukončení období adolescence, ale i případné vynořující se dospělosti.

3 Mladá dospělost

Mladá dospělost je charakterizována Řičanem (2004) jako období od 20 do 30 let. Pro toto období je typická velká rozmanitost, protože biologický vývoj po dvacátém roce probíhá pomalu ve srovnání s pubertou. Také se zde projevuje nejednotný vliv společnosti na vývoj jedince, který je plný možností a rozličných úkolů. Řičan tedy charakterizuje znaky dospělého člověka následovně:

- Koná produktivní práci, která ho činí soběstačným, nebo se na ni soustavně připravuje.
- Spolupracuje s ostatními bez zbytečných konfliktů, poskytuje druhým radu, pomoc a je schopen se podřídit nadřazeným vůči vlastní osobě.
- Samostatně hospodaří a opatřuje si vlastní věci.
- Vyspělé chování vůči svým nadřazeným bez přehnané submitivity nebo zdůrazňování své vlastní nezávislosti.
- Má realistické plány do budoucna, které odpovídají jeho zájmům.
- Je schopný trávit sám svůj volný čas, ale zároveň má alespoň pár blízkých přátel, se kterými si rozumí. Svůj volný čas ale tráví jenom výjimečně s rodiči, i když s nimi udržuje vřelý vztah.
- Stýká se s příslušníky opačného pohlaví bez přílišných zábran. Umí přijímat lásku a tíhne k dlouhodobému citovému vztahu.
- Vědomě rozšiřuje svoje znalosti o prostředí, ve kterém žije a pracuje.
- Aktivně se zajímá a pečuje o blaho své rodiny, přátel a ostatních lidí v okolí.

Tento věk je tedy charakteristický jistou harmoničností a nadějí do budoucna.

Langmeier, Krejčířová (2006) citují výrok S. Freuda, který zní, že zralý člověk má umět milovat a pracovat. Zralost pak bývá považována za jedno z kritérií dospělosti. Mezi znaky zralosti patří zdravá sebedůvěra, braní ohledů na druhé a přijímání jejich vlastní hodnoty, udržování dlouhodobého přátelství, schopnost běžného sexuálního styku bez pocitů viny a zároveň sem patří schopnost projevovat lásku a něhu. Zralost znamená, že jedinec umí změnit práci ve hru a odpočinek, umí se oprostít od nežádoucího napětí, zlepšuje své životní podmínky, zajímá se o blaho ostatních, je spolehlivý s otevřenou

myslí, usiluje o zlepšování sebe sama a chce předávat získané informace druhým. Samozřejmě, že žádný člověk nespĺňuje všechna kritéria v plné míře, ale jedná se o určitý ideál, který částečně charakterizuje dospělého a vyrovnaného člověka, jenž překonal rozpory dětství a dospívání.

Vágnerová (2007) popisuje dospělého člověka jako plně osamostatněného. Toto osamostatnění se projevuje svobodným rozhodováním a přijímáním plné zodpovědnosti. Dále má dospělý jedinec větší sebejistotu, ovládá své emoce, jednání, odhaduje správně vlastní sílu a kompetenci, která je důležitá pro soběstačnost. Oproti vynořující se dospělosti přestává být jedinec v mladé dospělosti závislý na své orientační rodině, má vyvážené vztahy s vrstevníky, dokáže dobře spolupracovat s kolegy v zaměstnání a získal ekonomickou nezávislost.

Celková charakteristika mladé dospělosti ukazuje na rozdílnost od koncepce „emerging adulthood“, kterou vytvořil Arnett (2004). Především získání ekonomické nezávislosti a možnosti činit nezávislá rozhodnutí, jsou podmínkou pro osamostatnění se od rodičů a důležitým předpokladem pro to, stát se mladým dospělým. Učinění těchto kroků ale znamená najít si své místo v životě, partnera a vytvoření vlastního zázemí. Splnění těchto úkolů je ale při soustavném studiu na vysoké škole velice těžkým úkolem.

Popsáním vývojových úkolů, které jsou nezbytné pro zakončení období adolescence, a zároveň vymezením znaků vynořující se dospělosti a mladé dospělosti se dostáváme k následující otázce. Na jaké úrovni vývojových úkolů se nacházejí dnešní vysokoškolští studenti a spadají do kategorie vynořující se dospělosti nebo začínají být mladými dospělými? Já sama se přikláním k názoru, že dlouhodobá příprava na budoucí zaměstnání a studentský život, který je charakteristický pro studium na vysoké škole, vede mladé jedince k specifickému vývojovému období, které je odlišné od adolescentního moratoria, ale i mladé dospělosti, jelikož nepřichází onen závazek specifický pro dospělost.

Výzkumná část

4 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

4.1 Problematika a cíl výzkumu

Vývojové období adolescence s sebou přináší spoustu změn a úkolů, které je třeba vyřešit a překlenout, aby se mladí lidé mohli stát dospělými se všemi právy a povinnostmi. Vstup do dospělosti s sebou přináší nové role a nové úkoly, jejichž dosažení se při studiu na vysoké škole a při částečné či úplné závislosti na rodičích stává složitým procesem. Z tohoto důvodu je cílem práce poukázat, jak vysokoškolští studenti zvládali změny a úkoly v období adolescence, jak se s dalšími úkoly charakteristickými pro dospělost vypořádávají a zda se cítí být dospělými jedinci.

4.2 Výzkumná otázka

Vzhledem k stanovenému cíli práce hlavní výzkumná otázka zní:

Jak vysokoškolští studenti prožívali období adolescence a jak jsou připraveni přijímat dospělou roli se studiem na vysoké škole?

Tato výzkumná otázka byla rozdělena do okruhu šesti specifických otázek:

1. Jaké bylo rodinné zázemí vysokoškolských studentů v období adolescence až do současnosti?
2. Jak probíhalo samotné období adolescence a jaké změny s sebou přinášelo?
3. Jaké změny a úkoly s sebou přinesl nástup na vysokou školu?
4. Jak se vyvíjí život vysokoškoláků se studiem na vysoké škole?
5. Jak v současné době vysokoškolští studenti vnímají sami sebe a za koho se považují?
6. Jak vidí své budoucí směřování a profesní orientaci?

Tyto otázky byly dále rozpracovány a formulovány do otázek v podobě polostrukturovaného rozhovoru (viz. Příloha 1).

5 Metodologie

V této části práce se budu zabývat popisem výzkumu, který se týká problematiky přechodu z adolescence do dospělosti u vysokoškolských studentů, a toho, jak oni sami tento proces vnímají. Podobnými tématy se již zabývalo několik prací, a proto bych ráda do tohoto tématu vnesla pochopení procesu dospívání a stáváním se dospělým očima vysokoškolských studentů. Z tohoto důvodu jsem pro výzkumnou část práce zvolila kvalitativní přístup, který se zaměřuje na „zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“ Samotným záměrem výzkumníka je použitím určitých postupů a metod ukázat, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 17).

5.1 Metodologický rámec výzkumu

Pro rámcové uspořádání výzkumu byla zvolena zakotvená teorie, která zahrnuje řadu systematických induktivních postupů kvalitativního přístupu pro vytvoření teorie zkoumaného jevu, který reprezentuje. Tato teorie je odhalována, vytvářena a ověřována systematickým shromažďováním a analýzou údajů o zkoumaném jevu. Ovšem zakotvená teorie se může lišit přístupem ke kódování získaných údajů. V této práci se přidržím kódování podle Strausse a Corbinové, kde jde o tři fáze kódování a to kódování otevřené, axiální a selektivní (Švaříček, Šedřová, 2007).

5.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vybrán pomocí prostého záměrného výběru, a to podle vhodnosti a splnění určitých kritérií samotnými účastníky výzkumu (Miovský, 2006).

Výzkumný soubor je tedy tvořen šesti vysokoškolskými studenty (3 ženy a 3 muži), kteří splnili kritérium momentálního studia na vysoké škole ve věku od 23 do 26 let a byli ochotni se mnou vést rozhovor o vztazích v rodině, zážitcích v adolescenci a současných prožitcích na vysoké škole. Dalším zvoleným kritériem výběru byli

respondenti, kteří stále určitým způsobem bydlí u svých rodičů nebo jsou na nich finančně závislí.

Tato kritéria byla zvolena z důvodu vymezení konce adolescence v mezním věku 22 let a zároveň přibližného konce vynořující se dospělosti ve 25 letech. Dále pak kritérium studia na vysoké škole a určité závislosti na rodičích bylo vybráno z důvodu možnosti podrobného zmapování života vysokoškolských studentů, nalézání příčin plného neosamostatnění a zjištění, zda se i přes tyto dvě kritéria vnímají jako dospělí jedinci.

Samotné rozhovory probíhaly ve dvou etapách, a to v létě a v zimě 2012. Z důvodů časové náročnosti a probírání citlivých témat v rozhovorech, byl výzkumný soubor tvořen v pěti případech studenty z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích z pedagogické fakulty ve věku 23 let. Pouze jedna respondentka ve věku 26 let v době rozhovoru studovala také pedagogický směr na Masarykově univerzitě v Brně.

5.3 Metoda sběru dat a jejich analýza

Pro sběr dat v rámci zakotvené teorie se nejvíce hodil polostrukturovaný rozhovor, kde byl soubor otázek rozpracován ze specifických otázek podle základní výzkumné otázky. Rozhovory byly nahrávány na diktafon v délce trvání od 45 až 90 minut. Audiozáznam byl následně transkribován a převeden do redukce prvního řádu, kvůli snadnější analýze obsahu interview. Ukázka přepsaného rozhovoru se nachází v Příloze 2.

Text byl dále analyzován pomocí otevřeného kódování, kde jde o to, abychom autentický text převedli do datových jednotek, kterým přiřazujeme názvy podle určitých významů a struktur textu (Miovský, 2006). Právě tato fáze je typická pro zakotvenou teorii. Kódy byly převedeny do kategorií, které byly následně porovnávány. Dále následovalo axiální kódování, kde jde o vytváření spojení mezi kategoriemi a subkategoriemi a vytváří se tak paradigmatický model usnadňující třídění vzniklých kategorií. Díky vytvoření paradigmatického modelu, který mi pomohl v utřídění kategorií, jsem mohla přejít k selektivnímu kódování, kde byla nalezena a vybrána jedna klíčová kategorie organizující základní analytický příběh (Švaříček, Šed'ová, 2007).

5. 4 Kontrola validity výzkumu

Validita v kvalitativním výzkumu je sycena dvěma prvky, a to pravdivostí a platností. Tyto dva prvky zastupují přesnost reprezentace sociálních jevů, o kterých případ pojednává, a dále hodnověrnost závěrů takovým způsobem, že se podle nich dá řídit (Švaříček, Šed'ová, 2007). K zajištění důvěryhodnosti výzkumu jsem použila pečlivý výběr účastníků výzkumu, který je popsán v kapitole 2.2. Ke sběru dat tedy docházelo ve dvou etapách, kdy v prvním sběru dat proběhly rozhovory se čtyřmi respondenty. Tyto rozhovory byly přepsány a kódovány. Z vytvořených kódů byly postupně vybírány ty nejdůležitější, za současného psaní poznámek k jednotlivým datům. Na základě prvotní analýzy jsem provedla další dva rozhovory proto, aby byly nasyceny mezery, či nalezeny nové prvky v datech. Po sběru veškerých dat jsem přepsané rozhovory znovu kódovala a kontrolovala jednotnost kódování. Po úplném vytvoření všech kódů jsem začala seskupovat kategorie, které byly systematicky porovnávány v jednotlivých případech. Na základě porovnávání vzešly nejdůležitější kategorie, které byly pro lepší orientaci dosazeny do paradigmatického modelu. Tento vzniklý model mi pomohl v nalezení centrální kategorie, která určuje základní analytický příběh, a vytvoření kauzálního schématu. Tím tedy vznikly základy zakotvené teorie, kde jsem použila techniku zpětného zakotvení pro ověření vzniklého schématu pomocí dat.

5. 5 Etické problémy

Respondenti byli před začátkem rozhovoru seznámeni s přibližnými otázkami, kterými se budeme v rozhovoru zabývat, a to proto, že se jedná o citlivá témata týkající se jejich života a aby nebyli v průběhu rozhovoru zaskočeni otázkami. Před samotným začátkem rozhovoru bylo respondentům sděleno, že s poskytnutými informacemi budu pracovat s náležitou opatrností a to tak, aby nebyla porušena jejich anonymita a možnost identifikace čtenářem. Z těchto důvodů byla respondentům přiřazena fiktivní jména.

6 Výsledky analýzy dat

Na základě otevřeného kódování přeepsaného textu a následným seskupováním a porovnáváním těchto kódů vzešly kategorie. Vzniklé kategorie jsem dále pro lepší uspořádání a orientaci pomocí axiálního kódování dosadila do paradigmatického modelu. Schéma tohoto modelu je následující.

Schéma č. 1 Paradigmatický model

Příčinné podmínky	Jev	Kontext	Intervenující podmínky	Strategie jednání	Následky
Nejasné hranice adolescence a vliv vrstevníků	Neurčité zakončení adolescence a začátku dospělosti	Vysokoškolský život	Částečná zodpovědnost ale velká svoboda	Hledání sebe sama a zkoušení	Oddálení plné dospělosti

Vytvoření tohoto schématu mi následně pomohlo k setřídění důležitých kategorií a subkategorií do následujícího schématu.

Tabulka č. 1 Seznam kategorií a subkategorií

Kategorie	Subkategorie
Volnost adolescence a vliv vrstevníků	Proces dospívání
	Přestup na střední školu
	Vytváření společenství s vrstevníky
	Druh rizikového chování
	Vztahy s rodiči
	Navazování vztahu s druhým pohlavím
	Chození ven
	Získávání prostoru
Nejasné mezníky a úkoly	Volnost v chování
	Absence jasné perspektivy
	Touhy rodičů
	Volba VŠ

Vysokoškolský život	Nový styl života
	Samostatnost
	Volný čas
	Vlastní rozhodování
	Bouření
Zodpovědnost a svoboda	Závazek studia
	Postaráni se o sebe sama
	Volnost v rozhodování
	Volnost pro hledání
Hledání a zakotvení sebe sama	Zkoušení hranic
	Experimentování
	Oddalování vlastní identity
	Volba budoucího směřování
Nejasná dospělost	Subjektivní pocit dospělosti
	Nedospělost
	Chybějící fyzické atributy
	Osamostatnění

Tabulka č. 1 tedy ukazuje seznam základních kategorií a subkategorií, které budou dále rozepisovány do následujících kapitol.

6.1 Volnost adolescence a vliv vrstevníků

Proces dospívání probíhal u respondentů v několika etapách. Přesné vymezení období adolescence je nejasné a začínající většinou kolem 13. až 15. roku. Tyto změny oproti dětství, které začínaly ve většině případů okolo třináctého roku, byly v odlišném vnímání světa, sebe sama a druhých.

Anička: „*Začala jsem být trochu uzavřenější vůči okolí, že už jsem nedokázala být taková bezstarostná, pořád se smát a dělat si srandu z jednoduchých věcí. Začala jsem vnímat složitosti a už mi nepřišlo všechno tak strašně bezstarostný a fajn.*“ Tyto první změny ve vnímání sebe sama podle výpovědí respondentů nebyly tak dány věkem či ve valné většině tělesnou proměnou, ale spíše jiným uvažováním o sobě samém a změnou kognitivních funkcí.

Patnáctý rok se stal pro všechny respondenty nejvýznamnějším mezníkem pro období adolescence. Tímto mezníkem byl **přestup na střední školu**, která ve většině případů přinesla nové spolužáky nebo významné kamarády. Dále věk patnácti let

umožňoval získáním občanského průkazu odlišná práva oproti dětství a chození ven za zábavou, kterou byly většinou diskotéky a tím **vytváření společenství s vrstevníky**.

Petr: „*Já mám takový pocit, že největší průlom byl v tom, když jsem nastoupil na střední školu. Vlastně byl to úplně jiný život než na základce, kde už od těch patnácti jsme se chodili někam bavit o víkendech, pátky, soboty, že jo.*“

Tři respondenti byli významně ovlivněni touto zábavou mladých lidí, kdy se začala objevovat konzumace alkoholu a v jednom případě i kouření jako určitý **druh rizikového chování**. V těchto případech byl významný i kontakt s druhým pohlavím, dále určité zkoušení a poznávání hranic, i když většinou byla dodržována určitá pravidla daná rodiči. V **navazování vztahu s druhým pohlavím** došlo v pěti případech k prvnímu sexuálnímu styku buď v dočasném, nebo dlouhodobějším vztahu, který byl později ukončen. Zbývající tři respondenti ovšem byli mírně odlišní. V prvním případě se objevovalo chození ven, které mělo ale spíše charakter posezení s přáteli u piva se společným zájmem a pořádáním určitých sportovních či turistických akcí. Tento respondent uvedl:

Karel: „*V té partě na gymplu, tam byli kluci hodně alkoholický a mezi těma skautama, tam jsou většinou lidi z těch vedlejšek z těch gymplů, a tam se právě něco děje, něco zajímavýho, když už se jde do hospody, tak se něco vymýšlí...*“

V tomto případě tedy nedocházelo k bouření a vytváření specifické zábavy jako ve třech předchozích případech. Příčina chování tohoto respondenta může spočívat ve složité rodinné situaci, brzkém starání se sama o sebe a členství ve skupině s určitými hodnotami. Přes tyto rozdíly se u tohoto respondenta objevovaly první vážnější vztahy a pohlavní styk.

Podobný byl i následující respondent, který se cítil být brzy vyzrálý.

Dušan: „*V těch patnácti jsem začal pociťovat změny třeba na táboře, kde jsem se stal vedoucím. To byl téměř takový rodinný tábor, na který jsme jezdili už od dětství. V téhle době jsem si připadal na osmnáct oproti svým vrstevníkům, kteří dělali kraviny a zlobili. Já jsem v sobě měl nastaveno, buď spolehlivej, dělej to, co máš. Kraviny se nedělaj. Ty dělá bratr.*“ Ukázka toho úryvku ukazuje na svědomitost daného respondenta, který také procházel zábavou mladých lidí, ale v jisté umírněnosti a spíše za účelem poznávání druhého pohlaví, které ho ovlivnilo v dalším vývoji. V tomto případě se u respondenta vyskytoval po celou dobu adolescence velice dobrý vztah s rodiči, který do současnosti poskytuje volnost, ale zároveň zvnitřněná pravidla.

Ve třetím případě docházelo se změnou ve vnímání okolo třináctého roku k odmítání dospívání a biologických změn. Klára: „*Od určitého věku asi tak od šesté třídy jsem přestávala mít radost z toho, že jsem starší, a přestávala jsem se na to cítit připravená.*“

Problém této dívky vyústil v mentální anorexii, která s sebou přinesla určité oddálení vývoje a hledání rovnováhy. V tomto případě přišlo období jistého bouření, scházení se s kamarády až od osmnácti let.

S problémem v oblasti **biologických změn** v období dospívání měla ještě jedna respondentka. Tento problém byl zapříčiněn dlouhým čekáním na příchod fyziologických změn. Další dva respondenti uvedli větší zájem o svůj vzhled v tomto období. Tyto projevy ovlivnily dalším způsobem jejich vývoj určitým sportováním a zájmem o to, jak vypadám.

Většina zájmů v období dospívání se točila kolem kamarádu, chození ven a kontaktu s druhým pohlavím. Ve čtyřech případech byl dalším významným zájmem sport či vytváření určitých táborů a společných akcí pro lidi ve stejném věkovém období. Přesto ale žádný z těchto zájmů neovlivnil proces hledání sebe sama, ujasnění si vlastní identity a budoucího profesního směřování.

Témata promluv ohledně dospívání se týkala nejvíce vlivu vrstevníků, vytváření určitých part, zábavy a vytváření nezávazných vztahů s druhým pohlavím. Vrstevníci tedy významným způsobem ovlivňují toto období, a to kvůli společné zábavě, kterou provádějí. Do této zábavy ve většině případů patřilo chození ven za zábavou či pořádání společných akcí, které jsou jakýmsi důležitým mezníkem pro vlastní dozrávání a získávání zkušeností, přičemž dochází k odcizování se rodičům.

K zhoršování **vztahu s rodiči** docházelo u čtyř respondentů z úplných rodin, kteří označili své dětství za šťastné. Další dva respondenti označili vztah s rodiči v tomto období za dobrý, jelikož nacházeli v rodiči stejného pohlaví jisté pochopení a zázemí. I přes tyto sporné momenty všichni rodiče poskytovali svým dospívajícím dětem volnost ve formě možnosti chodit ven, poznávat druhé pohlaví a navazovat s ním vztah. Rodiče ve většině případů stanovili termín příchodu domů a dodržování jistých pravidel, přesto tato pravidla neovlivnila významným způsobem chování respondentů. Dospívající tak **získali prostor** pro to, aby poznávali svět, hranice, a navazovali vztah s druhým pohlavím. Tento prostor vypovídá o hodnotové orientaci samotných rodičů a přístupů k výchově. Respondenti sami však volnost vyžadovali, ale neukazuje se, že by jim

pomohla v dalších vývojových úkolech a rozhodnutích, které je čekají na cestě za dospělostí. Získávají tak zkušenosti, které ovšem nevypovídají o jistém zakotvení a o pomoci v hledání vlastní identity. Je to jakýsi stav udržování a prožívání tohoto období bez přijetí jasných závazků.

6.2 Neurčité mezníky a úkoly

Nejasné mezníky se projevily v **absenci jasné perspektivy** s ukončením střední školy a rozhodnutím, kam jít dál, nebo co budu dělat dál. V období adolescence u respondentů docházelo k **volnosti v chování** ve volném čase, kdy si po období studia na střední škole neujasnili, jaké přesně bude jejich další profesní směřování. Všichni respondenti si tedy zvolili vysokou školu jako jasný směr své budoucí cesty, aniž by si byli jistí v tom, co chtějí jednou v životě dělat. Tři respondenti nebyli s prvotní volbou oboru na vysoké škole spokojeni nebo pro ně byl daný obor těžký na zvládnutí, takže poté zvolili jiný typ oborového zaměření. Další tři respondenti byli s volbou oboru spokojeni, i když měli pouze základní představu o tom, co by chtěli dělat. Většina respondentů podala několik přihlášek a to, co jim většinou vyšlo nebo pro ně bylo nejvýhodnější, přijali. **Jasnou volbu studia na vysoké škole** převážně určuje ekonomická politika, která usiluje o dosažení co nejvyššího vzdělání ve společnosti. Také samotní **rodiče adolescentů usilují** o co nejvyšší vzdělání svých potomků, protože mají představu, že jejich děti musí být studovaní pro to, aby se jednou v životě měly dobře. Tento jev dokládají následující výpovědi.

Klára: „Rodiče chtěli, abych studovala, a myslí si, že je vysoká důležitá jako to vzdělání, ale nenutili mě, ale myslí si to a chtěli to.“

Dušan: „Když byla maturita, tak mi říkali, ať se jdu učit, abych ji udělal a abych se dostal na vysokou, protože chtějí, abych se měl dobře, rodiče totiž oba nemají vysokou.“

Další úkoly ze strany rodičů ovšem nepřicházely. Rodina se tak dostává do jakéhosi pozadí a neudává jasné budoucí směřování pro své potomky. Tento směr nebyl respondentům dán ani v období adolescence. Zdá se, jakoby si tuto cestu museli najít sami za podmínek studia na vysoké škole. Získávají tak prostor pro to, aby sami hledali mezníky a hranice v jejich vývoji. Mají možnost se rozhodnout, co budou dělat, jakou školu budou studovat a jak vyplní svůj volný čas a s kým.

Mezníky i úkoly mladých lidí ovlivňuje také styl života v naší kultuře, kde jak se zdá, začíná být standardem studovat, zkoušet různé partnery, zájmy a získat co nejvyšší vzdělání pro zisk peněz s možností si užívat spokojeně života, založit si rodinu a postarat se o ní. Petr: „*Já ani přesně nevím, co chci dělat, ale je možný, že si vyberu, že se nebudu rozhodovat, čím se ta profese bude zabírat, ale tím, co mi přijde nejlukrativnější.*“ Tak se tedy vytrácí jasnost přechodu do dospělosti, protože ústředním tématem a mezníkem tohoto období je studium na vysoké škole, které s sebou přináší další specifika daného období, ve kterém se hlavním úkolem stává dokončit vysokou školu. Ovšem, co sebou tyto úkoly a mezníky přinášejí, je dosti nejasné a záleží na respondentech, jak tyto možnosti využijí a jak s nimi naloží v tomto dlouhém období vysokoškolského života.

6.3 Vysokoškolský život

Jak již bylo zmíněno, ve všech případech znamenal přestup na vysokou školu veliký mezník ve vývojovém období, které s sebou přináší **nový styl života** oproti střední škole. Dušan: „*Vypadl jsem z baráku a začal jiný styl života. Přes týden jsem se chodil bavit a doma jsem přes víkend odpočíval nebo udělal nějakou tu práci.*“

Lenka: „*Ten přechod ze střední na vysokou je najednou takový a starej se sám... přišlo mi to najednou hrozně těžký a připadala jsem si tady hrozně sama.*“

Dále ve všech případech s příchodem na vysokou školu začalo větší či menší odloučení od rodičů v podobě pobytu na kolejích či privátech. Pouze v jednom případě se toto částečné odloučení nezdařilo a respondentka po většinu času studia bydlela s rodiči. I v tomto případě ale nástup na vysokou školu přinesl spoustu změn a ujasňování si svého směřování.

Respondenti uváděli, že jim toto období přinášelo nový život s ještě **větší volností** a odpoutáváním se od rodičů díky **částečné samostatnosti**. Dále získali volnost v tom, jaký čas vynaloží do studia na vysoké škole, jak si rozplánují svůj volný čas a jakým způsobem ho využijí. Většina respondentů na vysoké škole prožívala **opětovné bouření**, užívání si života a ujasňování si priorit. Toto bouření pak ve čtyřech případech mělo podobu střídání sexuálních partnerů a jisté experimentování v této oblasti.

Dušan: „*Je dobrý poznávat, protože kdy jindy. Teď je škola, jsem sám, můžu experimentovat. Na základě zkušeností podle mě zjistím, co chci.*“

Respondenti byli také zároveň konfrontováni s tím, že se musejí postarat sami o sebe, zvyknout si na nové prostředí, styl života a nové kontakty. Tyto jevy je vedly a vedou k větší samostatnosti, nezávislosti, možnosti hledání a ujasňování si svého směřování v profesní, ale i osobní sféře. *Lenka: „Připadala jsem si dospělejší a samostatnější, tak já jsem samostatná byla vždycky, ale tady jsem si to více uvědomovala, protože jsem si musela sama uvařit a všechno.“*

6.4 Částečná zodpovědnost, ale velká svoboda

Vysoká škola tedy s sebou přináší určitou zodpovědnost za studium a **postaráni se o sebe sama**. *Dušan: „To jsem zjistil na vysoký, že se mi otevřel svět a já pochopil, že nelétají pečení holuby do huby, že si musím umýt nádobí a postarat se o sebe.“* Respondenti však stále měli a mají **spoustu možností**, jak trávit svůj volný čas, kolik času vloží do studia a kam budou směřovat. *Petr: „Mně to přišlo takový jako v prváku, nechci říct, že by to byla ulejšárna, ale toho času byla spousta a byla vlastně moje hloupost, že jsem ten čas nevyužil lépe, třeba tím učením.“*

Jasným závazkem od rodičů se stává studium a dále poskytují studentům určité zázemí a to ve valné většině finanční. Pouze ve dvou případech se jedná i o určitou emoční oporu či zázemí. Respondenti jsou tedy samostatnějšími a fyzickým i psychickým vývojem se stávají také zralejšími a zkušenějšími.

Lenka: „Já jsem si začala připadat hrozně dospělá, že jsem už velká holka, když jsem ve velkém městě. Tady najednou obchody, kavárny a hlavně moje spolužačky ve třídě jsou všechny starší a všechny už před tím nějakou vysokou studovaly, takže už to tak nějak znaly, jak to chodí a tak nějak mě do toho zavedly a vzaly mě třeba do K2 nebo jsme šli třeba na kafe.“

Petr: „No, v některých názorech jsem vypěl, ale jsem v některých. Nevím, takový zvláštní jev, který jsem tady získal je, že se méně bojím. Jako že žiju v menším strachu, ať už z čehokoliv a jsem méně nervózní.“

Přesto **ve velké svobodě nemají jasno sami v sobě** a v tom, kam mají dojít. *Anička: „Dodneška nemám úplně vyřešený, co bych jednou chtěla doopravdy být.“* Se studiem na vysoké škole tedy získávají **prostor pro hledání sebe sama** a ujasňování si priorit a budoucího směřování.

Ve všech případech je ale jasné dokončení vysoké školy a u všech dívek a jednoho chlapce také jasné plány ohledně budoucnosti, které mají konkrétní charakter. Zajímavostí v této oblasti je, že jasný model ohledně budoucnosti v podobě rodiny, stálého partnera či partnerky mají čtyři respondenti, obzvláště dívky, pocházející z rodiny, kde je model manželství či fungující rodiny jasný.

6.5 Hledání a zakotvení sebe sama

Vyrovnaní se sama se sebou je významným tématem celého období od adolescence do dospělosti a poznamenává všechny respondenty.

V období adolescence se toto hledání projevovalo v pěti případech **zkoušením hranic** v podobě chození ven s přáteli a navazování vztahu s druhým pohlavím. Pouze v jednom případě bylo období adolescence poznamenáno výrazně mentálně anorexií, která byla ale opět doprovázena problémem hledání a vyrovnaní se sama se sebou. Klára: *„Asi tak v šestnácti mi tyhle věci přestaly dávat smysl, proč se mám někam hnát...Hledala jsem odpověď, ale nenašla a nemám na ně odpověď.“* V tomto období docházelo u respondentů k určitému oddalování identity a tím i řešení toho, co budu jednou dělat, kam budu směřovat a kým jsem já sám. Samotným **experimentováním** v podobě opijení se, chození ven ve večerních hodinách, zkoušení a navazování vztahů s druhým pohlavím, dochází k hledání a směřování sebe sama. Tento jev se projevil v **nejasném výběru vysoké školy** a toho, kam přesně budu jednou směřovat. Lenka: *„Mě by ani nenapadlo, že na nějakou vysokou půjdu a já jsem si v té době připadala hrozně hloupá a k ničemu..., takže jsem nad tím nepřemýšlela a ona mi zaškrtnla nějaké školy, kam bych mohla jít a já jsem řekla, že bych mohla jít na pedák, že bych jednou mohla učit.“*

Anička: *„No, já jsem na ten gympl chtěla jít z toho důvodu, že jsem nevěděla, co budu dělat. Ty čtyři roky na gymplu mi moc nepomohly mi tak přišlo, takže jsem si dala přihlášku na medicínu, na zubařinu, chtěl hrozně táta, aby to bylo v klidu, tak jsem si dala na zubařinu.“*

Dosažení identity je významným tématem respondentů a projevuje se ve všech případech určitým hledáním, emočním vyrovnáváním se sebou nebo existenciálními otázkami. Problematika tohoto hledání má příčiny v nejasných hranicích udávaných samotnou společností a samotnými rodiči.

Karel: „Nemám to v sobě ještě ujasněný ..., protože si nejsem úplně jistý sám v sobě.“

Klára: „I přes všechno nevidím první a poslední smysl, i když chci mít rodinu a tak. Existenciální otázka je podstatná věc a důležitá, jinak si můžu hodit mašli.“

Dušan: „Prostě sbírat zkušenosti a vyhranit se na základě toho. Najít sám sebe na základě toho, že experimentuješ a poznávám.“

Petr: „Jsou takový okamžiky, kdy... Neříkám, že trpím pocitama deprese, ale někdy si říkám, mám ještě zapotřebí něco dělat takhle.“

Oblast hledání je tak z jednou příčin oddalování úplné dospělosti a brání tak v plném sebezpřijetí, zakotvení sebe sama či přijetí jasného závazku do budoucnosti.

6.6 Neúplná dospělost

Jedna respondentka ve věku 26 let se **plně označila za dospělou**. Klára: „Jako dospělá se vnímám už delší dobu.“ Tato výpověď ukazuje že, ačkoliv je respondentka stále částečně finančně závislá na rodičích a hledá jisté vyrovnaní sama se sebou, nebrání jí to v pocitu dospělosti a přijímání dospělé role.

Další dva respondenti dívčího pohlaví na **otázku dospělosti nejdříve odpověděli kladně avšak s jistou nejistotou**.

Lenka: „No, jak kdy. Více méně jo. Myslím si, že jsem samostatná a soběstačná... Občas mám takové záchvěvy, že si připadám jako dvanáctiletý smrad, ale v zásadních věcech si myslím, že se umím chovat dospěle.“ Odpověď Lenky ukazuje na určitou emoční nevyrovnanost, která může mít příčiny už v dětství a to kvůli obtížné rodinné situaci, která probíhala až do období adolescence. Tato respondentka je sice finančně nezávislá, přesto ale sama vyjádřila určitou emoční závislost na matce.

Anička na otázku dospělosti odpověděla: „Já si myslím, že jo, ale necítím se zralá na to, abych mohla založit rodinu a vychovávat dítě, že do toho musím ještě nějak dospět.“ Respondentka za charakteristiku dospělosti označila: „Být nevázaná na rodičích, umět hospodařit se svým vlastním časem, rozvíjet sama sebe a umět se dát i těm ostatním, třeba i tomu partnerovi. Umět žít pro něj, ale i vedle něho současně. Nebýt na něm závislá třeba. Jsou to všechno věci, které bych chtěla, které si uvědomuju, ale ke kterým mi hodně chybí.“ V tomto případě je zajímavé, že v době studia nedošlo k částečnému odloučení od rodičů po většinu týdne, ale přesto docházelo v období

studia na vysoké škole k různým zvrátům, vlastnímu dozrávání a uvědomování si věci sama v sobě. U této respondentky potřeba vlastního soukromí a zázemí roste na intenzitě a mající konkrétní charakter v podobě brzkých plánů po odloučení od rodičů.

U dalšího respondenta je **otázka dospělosti nejasná**, avšak dochází zde k jasným plánům a cílům do budoucnosti a přijímání zodpovědnosti. Dušan: *„Já tuším, kam moje cesta vede. Vím z části, jaká jsem osobnost. Vím, že jsem tady jenom na návštěvě, a chci si to užít a nechci si to užít přemýšlením o financích, abych honil peníze... Chci získat vysokoškolský titul, chci cestovat, poznat svět a potom nechci žít sám.“* Ovšem celý tento proces je doprovázen jistým hledáním v oblasti vztahů a vyrovnáváním se sama se sebou. *„Jsou to ty zkušenosti no. Ty jsem sbíral poslední rok. Na základě sexuálních zkušeností si myslím, že zjistím, že všude je to podobný.“*

Zbývající dva respondenti se za **dospělé nepovažují**. Odpověď Petra zněla: *„Ne, vůbec. Někdy je to ještě horší než v patnácti.“* Jako charakteristiku dospělosti si tento respondent představuje: *„Takový průlom bude, až budu mít cíl, potomka dejme tomu. Z té fyziologické stránky, když to vezmu... No, dlouhodobější vztah už třeba natrvalo, stálou prací a takový ten každodenní stereotyp, tak se asi budu cítit víc dospělý než teď.“*

Odpověď Karla na otázku dospělosti byla následující: *„Ne, protože si nejsem jistý sám v sobě, hlavně v těch pocitech... Takže spíš mám dojem, že dospívám, než abych si řekl, tak teď jsem dospělej.“* Výpověď tohoto respondenta ukazuje na emoční nevyrovnanost, ačkoliv byl už od počátků adolescence vystaven veliké samostatnosti a povinnosti starat se sám o sebe. Tento jev tedy ukazuje na důležitost pevného rodinného zázemí v období adolescence pro další vývoj jedince a oddálení pocitu dospělosti.

Dalším vyskytujícím se tématem a znakem dospělosti byla **oblast vztahů s druhým pohlavím**. Zejména u chlapců byla tato problematika charakteristická hledáním partnerek a jistým experimentováním. Tento jev spočívá v obtížnosti přijmout určitý závazek a navázat skutečně intimní vztah, který je charakteristickým znakem mladé dospělosti. Dívky v tomto ohledu byly více vyrovnané v hledání spíše stálého partnera a potřebě zajištění si budoucího zázemí.

Otázka týkající se **osamostatnění od rodičů** a postavení se plně na vlastní nohy, která je dalším znakem dospělosti, byla v pěti případech problematikou financí, kdy se ovšem vyskytuje touha po tomto kroku. U tří respondentů převládá spokojenost ve stálém příjmu od rodičů a jistém zázemí, i když přicházejí i vlastní příjmy. Zároveň

však, kdyby měli tito respondenti dostatek finančních prostředků k osamostatnění, tak by tento krok učinili. Další dva respondenti jsou závislí na určitém finančním příjmu od rodičů a to kvůli studiu na vysoké škole, ale žijí už sami a jsou na rodičích nezávislí. K dalšímu kroku plného osamostatnění jim brání nedostatek prostředků a nemožnosti skloubit studium s prací. Poslední respondentka je finančně nezávislá na příjmu od své rodiny, přesto ale s krokem osamostatnění čeká až po ukončení vysoké školy, kdy se sama označila za emočně závislou na matce.

Problematika osamostatnění ve valné většině ukazuje na jistou **touhu po osamostatnění** a odloučení od rodičů, ale tyto kroky jsou spíše směřovány do doby po ukončení vysoké školy, kdy respondenti získají stálý finanční příjem a začnou budovat vlastní zázemí. Částečný příjem a zázemí u rodičů jim však přináší zisk, který by bylo diskomfortní ztratit. Z výpovědí respondentů se tedy ukazuje, že jim stav podpory od rodičů vyhovuje a to i z hlediska malé možnosti získat v období studia na vysoké škole jiný zdroj finančního příjmu. Přesto by se ale pět respondentů v současné době rádo od rodičů plně osamostatnilo, kdyby k tomu měli podmínky.

Otázka dospělosti u vysokoškolských studentů je tedy nejasná. Tři respondenti by se na základě výpovědi označili za dospělé, ačkoliv jim chybí úplné osamostatnění a probíhá jisté hledání sama sebe a sebepřijetí. Přesto se tedy v těchto případech ukazuje, že určité dospělé chování v podobě **vyzrálého vystupování, samostatnosti, převzetí části zodpovědnosti či budoucího závazku napomáhá u vysokoškolských studentů k uvědomění si pocitu dospělosti**. Tento jev se ukazuje jako pravdivý ve třech dalších případech, kde chybí přijetí stálého závazku do budoucna i v podobě partnerských vztahů a zodpovědnosti, i když se vyskytuje samostatnost. Ve všech případech je ale přítomno **hledání sebe sama a stálé zakotvení v sobě samotném**. Dochází tak k jisté nevyrovnanosti, která v některých případech zamezuje či určuje nestálost pocitu dospělosti.

K naplnění dospělosti tak může být nahlíženo ze tří pohledů. Jeden z pohledů ukazuje na dosažení fyzického vývoje pro dosažení dospělosti, určitou mentální vyzrálost a věk. Další pohled zahrnuje přijetí závazku v oblasti profesního směřování, vztahů s druhým pohlavím a přijetí plné samostatnosti. Třetí úhel pohledu na dospělost obsahuje jistou emoční stabilitu, vyrovnanost a stálé vědomí vlastní identity. Tyto tři pohledy na dospělost ukazují, že pro naplnění pocitu dospělosti u respondentů musí být splněny pouze některé části kritérií dospělosti v jedinečné konstelaci, avšak v každém

případě se u respondentů vyskytuje problematika přijetí stálé identity a vnitřní vyrovnanosti. Tento jev se tedy dá přisuzovat nejasným úkolům a mezníkům, které jsou spojené se studiem na vysoké škole a také s celkovou problematikou fungování společnosti, kde dochází k možnosti prosazovat svou individualitu a svobodné rozhodnutí bez přílišných závazků.

Všichni respondenti jsou tedy jistým způsobem připraveni na dospělost v podobě věku, fyzického vzhledu, vystupování, ale vyskytují se **rozdíly v připravenosti přijímat další úkoly spojené s rolí dospělého**. K těmto rozdílným úkolům patří závazek se stálým partnerem, založení rodiny či vlastního zázemí a přijetí stálého profesního směřování. Ukazuje se tak, že pro dosažení dospělosti v těchto bodech nemusí dojít k přímému naplnění, ovšem musí dojít k jistému ustálení v těchto bodech a přijetí určitého závazku budoucího směřování.

Dospělost se studiem na vysoké škole tedy získává poněkud jiný charakter v podobě samostatného vystupování a postarání se o sebe sama a přijetí závazků budoucího směřování a to jak v oblasti profesní, tak intimní, kde dochází k přípravě pro založení vlastního zázemí.

7 Model zakotvené teorie

V předchozí kapitole jsem nastínila na základě paradigmatického modelu výčet kategorií a objasnění příčin a vztahů mezi nimi. Z tohoto důvodu se v následující kapitole budu věnovat základnímu analytickému příběhu přechodu do dospělosti a konečnému kauzálnímu schématu zakotvené teorie vyplývající z dat.

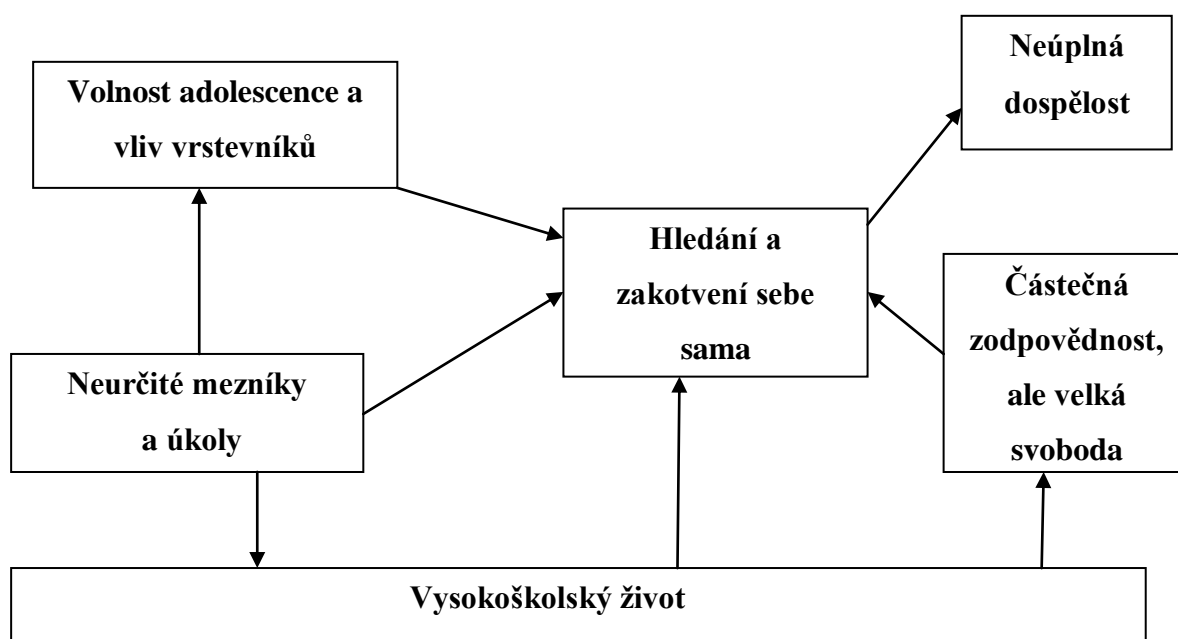
7.1 Základní analytický příběh

Začátek adolescence a její průběh s sebou přináší specifický život mladých lidí, který je ovlivňován zejména kulturou vrstevníků a k tomu příslušející volností v zábavě a trávení volného času. Tento prvek je ovlivňován zejména rodinným zázemím a formující se hodnotovou orientací ve společnosti, která zasahuje jak do chodu rodiny, tak fungování mladých lidí. Neurčité mezníky a úkoly se projevují hledáním sebe sama a ve zkoušení toho, co je pro daného jedince nejvhodnější či nejuspokojivější. Tyto jevy prostupují až do studia na vysoké škole charakteristickým způsobem života, který s sebou přináší částečnou zodpovědnost ve formě postarání se o sebe sama či úspěšného dokončení studia, ale také velkou svobodu a možnost hledat svou cestu pro život. Tímto hledáním, zkoušením či nepřevzetím plné zodpovědnosti vzniká neúplná dospělost, která obsahuje pouze některé rysy plné dospělosti.

7.2 Kauzální model zakotvené teorie

Na základě vytvoření analytického příběhu procesu přechodu do dospělosti vzniká tento model zakotvené teorie.

Schéma č. 2 Kauzální model přechodu do dospělosti u vysokoškolských studentů

V tomto modelu se tedy jako centrální kategorie ukazuje problematika hledání a zakotvení sebe sama, která ovlivňuje pocit dospělosti a prožívání období studia na vysoké škole. Toto hledání už probíhá v dospívání, kdy si adolescenti zkoušejí hranice a získávají nové zkušenosti v podobě navazování vztahu s druhým pohlavím a vytvářením určitých part s vrstevníky. Možnost experimentování, zkoušení a hledání tedy oddaluje volbu jasného směru pro budoucí vývoj a vyrovnáním se sama se sebou. Volnost, neurčité mezníky a chybějící rituály ze strany rodičů a společnosti, tak dávají prostor pro hledání sebe sama a své cesty. Tento jev se projevuje nástupem na vysokou školu, která se zdá být pak jako jasná volba budoucího směru, a to i ze strany rodičů. S nástupem na vysokou školu tedy přichází předěl ve vývojovém období, který je charakteristický ještě větší volností než v období adolescence, ale zároveň nutností starat se částečně sám o sebe. V celém tomto procesu od adolescence do současnosti dochází k upevňování vlastní identity a hledání jasného směru jak pro vlastní život, tak pro vyrovnání se sama se sebou. Těmito jevy dochází k neúplné dospělosti, která může mít příčiny v emoční nevyrovnanosti, nepřijetí jasného závazku jak v oblasti vztahů, tak

v budoucím směřování, či nedostatečné přijetí nebo ustálení vlastní identity zahrnující i problematiku sebepřijetí. Přesto ale může docházet k pocitu vlastní dospělosti a to díky věku, veliké samostatnosti, jasným plánům do budoucnosti a schopnosti navázat intimní vztah s druhým pohlavím. Kombinace těchto dvou složek dospělosti určuje míru stability a pocitu vlastní dospělosti. K dalšímu pohledu na dospělost patří také vytvoření vlastního zázemí a finanční nezávislosti. Tato složka se ovšem nezdá být určující pro pocit vlastní dospělosti, ačkoliv podmiňuje spoustu procesů a rozhodnutí, které jsou spojené s rolí dospělého člověka. Dosažení tohoto kritéria dospělosti je ale v době vysokoškolského studia nelehkým úkolem, a to kvůli náročnosti samotného studia a částečné nemožnosti skloubit všechny úkoly tohoto vývojového období dohromady v krátkém časovém úseku. Období studia na vysoké škole tak poskytuje prostor pro vlastní dozrávání a postupné přijímání atributů dospělého člověka mající podle individuálních charakteristik vývoje a situace, ve které se nachází, u každého jedince jiný charakter a spád.

Diskuse

Problematika přechodu z adolescence do dospělosti se zdá být aktuální u studentů vysoké školy. Podle výsledků výzkumného šetření, kterého se zúčastnilo pět studentů ve věku 23 let a jeden ve věku 26 let, je otázka vymezení kritérií dospělosti nejasná. Ačkoliv je tedy podle Macka (2003) a Říčana (2004) udáván věk pro ukončení adolescence a zahájení mladé dospělosti ve 20 letech, u vysokoškolských studentů se neukazuje tento věk jako jistý předěl z jednoho do druhého vývojového období. Tento předěl spíše probíhá postupně s narůstající tendencí během studia na vysoké škole. Dochází tedy k postupnému dozrávání a plnění vývojových úkolů charakteristických pro ukončení adolescence a nalézání se v mladé dospělosti.

Tím se dostáváme ke koncepci Arnetta (2004), která vymezuje období od 18 do 25 let jako vynořující se dospělost. Tato koncepce je charakteristická prozkoumáváním vlastní identity, nestabilitou, zaměřením se na sebe sama, pocitem něco mezi a věkem plným možností. Výsledky ukázaly, že obzvláště problematika identity, nestability, zaměřenosti se na sebe je významná v životě mladých lidí a ovlivňuje jejich emoční vyrovnanost. Vaníčková (2007) ovšem podotýká, že s problematikou identity se potýkají také jedinci, kteří se označují za dospělé, což se ukázalo jako pravdivé i v našem případě. Příčiny tohoto jevu pak můžeme spatřovat ve velké svobodě a možnosti prozkoumávání a hledání vlastní cesty, která je typická pro západní společnost, kde je kladen důraz na vytvoření svébytné identity. Vysoká škola pak poskytuje mladým lidem prostor pro hledání a získávání času. Tyto výsledky podotýká i Bejček (2006).

Z analýzy výsledků se však problematika dospělosti trochu liší jak od koncepce vynořující se dospělosti, tak prací na příbuzné téma Bejček (2006), Vaníčková (2007), Mikauš (2007). Tito autoři zdůrazňují pocit mezi, kdy nejsem ani dospělý, ani adolescent, nejvíce ovlivněný problematikou identity, dále zaměřeností na sebe a nezodpovědností. Samotné výpovědi respondentů však ukázaly, že se tři dívky označují a cítí být dospělými, i když dochází k jistým výkyvům. U jedné dívky ve věku 26 let hraje zejména roli její vyšší věk, kdy se ale neukazují jasně vyřešené problémy ohledně hledání identity. Toto téma je s menšími obměnami shodné i s dalšími dvěma dívkami, které jsou o tři roky mladší. Všechny tři respondentky se přesto označily za dospělé, i

když prožívají onu polovičatost, kterou popisuje Vaníčková (2007) ve formě studia na vysoké škole, finanční závislosti nebo bydlení u rodičů. Tyto prvky tedy podle Vaníčkové oddalují dospělost a dávají prostor pro nalézání sebe sama. Opravdu významný bod, který spojuje tyto tři respondentky se zdá být v soběstačnosti, kterou popisuje i Mikauš (2007) jako důležitý prvek pro pocit dospělosti. Dále je zde patrná větší stabilita ve formě přijetí určitého závazku do budoucnosti a schopnost navázání intimity s druhým pohlavím. Bejček (2006) popisuje jako rozhodující složku pro pocit dospělosti u mužského pohlaví emoční stabilitu a zodpovědnost, které u dotazovaných respondentů mužského pohlaví chyběly.

Jako znaky dospělosti jsou tak podle Bejčka (2006) a Přikrylové (2009) udávány citová vyrovnanost, zodpovědnost, závazek ve vlastním životě, finanční nezávislost, osamostatnění, založení rodiny, výchova dětí, nástup do zaměstnání a schopnost poradit si při řešení problémů. Respondenti tak prožívají v určitých bodech tohoto vymezení různou míru naplnění, kde se jako určující zdá být, pro vlastní pocit dospělosti a jeho stálost, přijetí zodpovědnosti a jasného závazku ve vlastním životě. Jak již bylo zmíněno, dosažení všech bodů dospělosti je nelehkým úkolem, který je ztížen, jak studiem na vysoké škole, tak velikou svobodou ve výběru vlastní cesty pro život a chodem společnosti.

Shulman a Nurmi (2010) udávají jako významné pro udržení jisté stability v životě mladých lidí a pomoc v koncepci vynořující se dospělosti, vytváření plánů, cílů a udržování jasného směru pro jejich život. Vytváření těchto cílů a plánů jim tak pomáhá překonat a nalézt v nabízených možnostech správný směr a vyrovnat se s otázkou vlastní identity. Tento problém se ukazuje být problematikou kulturních norem a očekávání, které zapříčiňující emoční nevyrovnanost a nestabilitu respondentů.

Vymezení jasných kritérií pro dospělost je tak nelehkým úkolem, který je ovlivňován několika vlivy, a to zejména u jedinců studujících vysokou školu. Mladí lidé v tomto období vypadají jako dospělí, začínají mít i dospělé chování a někdy se jako dospělí cítí. Nemohou však splňovat všechny náležité atributy dospělosti a to i kvůli jisté nemožnosti skloubit studium na vysoké škole s prací či zakládáním vlastní rodiny. Tyto jevy v nich vyvolávají jistý rozpor, kde se ale podle výpovědí respondentů zdá být určující přijetí zodpovědnosti, jasných závazků a vlastní samostatnost.

Z tohoto hlediska se ukazuje jako významné téma pomoci nalézt mladým lidem vlastní identitu, směr v jejich životě a závazek pro to, aby byli schopni obstát ve všech

úkolech, které je na cestě za dospělostí čekají. Přesto ale ke splnění dospělosti nemusejí splňovat všechny složky jako je finanční nezávislost a vybudování vlastního zázemí, protože tyto položky se ukazují být v dnešní době velice těžkým úkolem a to obzvláště v době studia.

Já sama se jako vysokoškolský student potýkám s těmito jevy a problémy na cestě za dospělostí, a proto interpretace získaných dat je také ovlivněna jistou mírou mé vlastní subjektivity a emočním zaujetím pro tuto problematiku, kde zažívám pocit vlastní dospělosti, ačkoliv mi chybí plná finanční nezávislost a vybudování vlastního zázemí.

Závěr

Cílem práce bylo poodkrytí obtížnosti vývojového období adolescence, jeho ukončení a nástupu dospělosti. Dále jsem chtěla poukázat na realitu současného života vysokoškolských studentů a zjistit, zda a případně co jim brání v tom, aby se stali plně dospělými jedinci. Výsledky práce tedy ukázaly, že období přechodu z dětství do dospělosti je dlouhým životním obdobím v životě mladých lidí. Jedná se zde především o nalezení vlastní identity a směru pro svůj život od začátku adolescence až po období studia na vysoké škole bez jasných mezníků. Studium na vysoké škole tedy přináší do života mladých lidí velkou změnu protknutou větší samostatností, postupným dozráváním pomocí různého experimentování, získáváním zkušeností a přijímáním určitých závazků. Zároveň se zde ovšem vyskytuje veliká volnost a možnost výběru vlastní cesty pro budoucí život, což zapříčiňuje určitou nestabilitu, emoční nevyrovnanost a problematiku přijetí jasných závazků do budoucna.

Z těchto důvodů se jeví jako problematické vymezení jasných kritérií dospělosti pro studenty vysoké školy, kteří se mohou cítit jako dospělí za podmínek samostatnosti, zodpovědnosti a přijetí určitých závazků do budoucnosti, ačkoliv dochází k emoční nevyrovnanosti, ujasňování si vlastní identity a chybí úplná finanční nezávislost a osamostatnění se od rodičů. Ukazuje se tak, že pro subjektivní, ale i objektivní naplnění dospělosti musí dojít k určité míře naplnění těchto kritérií v jedinečné konstelaci, která je pro jedince charakteristická.

Problematika přechodu z adolescence do dospělosti je aktuálním tématem pro mladé lidi z hlediska pomoci jim nalézt směr jejich budoucího směřování a vyrovnání se s těžkými vývojovými úkoly tohoto období, které probíhá od začátku adolescence až do období ukončení vysoké školy a vytvoření vlastního zázemí. Z těchto důvodů by bylo zajímavé porovnat více věkových skupin mladých lidí studujících vysokou školu, zaznamenat průběh jejich vývoje během studia na vysoké škole a změnu po ukončení období studia na vysoké škole. Dále by mohlo být přínosné zaznamenat vývoj a rozdíl ve stejné věkové skupině mladých lidí, kteří se ovšem nerozhodli studovat vysokou školu, a tak podrobněji zmapovat problematiku procesu stávání se dospělým.

Seznam použité literatury

ARNETT, J. J. *Emerging Adulthood: The Winding Road From the Late Teens Through the Twenties*. New York: Oxford University Press, 2004. ISBN 0-19-517314-7.

BEJČEK, J. *Kde končí dospívání a kde začíná dospělost? (Přechod do dospělosti pohledem mladých mužů)* [online]. Brno, 2006 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/40568/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie. Vedoucí práce prof. PhDr. Petr Macek, Csc.

CORNEAU, G. *Anatomie lásky: vztahy otec-dcera, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-254-6.

ERIKSON, E. H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: doplněné vydání o devátém stupni vývoje od Joan M. Eriksonové*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-291-X.

GENNEP, V. A. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: NLN Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-178-6.

JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.

KRCH a kol. *Poruchy příjmu potravy*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0840-X.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-348-X.

MIKAUŠ, O. *Vynořující se dospělost: Subjektivní vnímání dospělosti a vztah k rodičům v období mezi adolescencí a dospělostí* [online]. Brno, 2007 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/42229/fss_m/Diplomova_prace_mgr..pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie. Vedoucí práce prof. PhDr. Petr Macek, Csc.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

ORVIN, G. H. *Dospívání: kniha pro rodiče*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0124-3.

PŘIKRYLOVÁ, V. *Přechodové rituály do dospělosti a jejich význam v životě současné mládeže* [online]. Zlín, 2009 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/daoiz/>.
Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Karla Hrbáčková.

ŘÍČAN, P. *Cesta Životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SHEEHYOVÁ, G. *Průvodce dospělostí: šance a úskalí druhé poloviny života*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-185-1.

SHULMAN, S., NURMI, J. E. *New Directions for Child & Adolescent Development. Understanding Emerging Adulthood from a Goal-Setting Perspective* [online]. Zima 2010, č. 130, s. 1-11 [cit. 2013-04-07] DOI: 10.1002/cd.277. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/eiz-abc>. Databáze: PSYCHINFO [EBSCO].

SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 3. opr. vydání. Brno: Barrister & Principal, 1999. ISBN 978-80-87029-62-6.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II: Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VANÍČKOVÁ, J. *Mezi dospíváním a dospělostí (z pohledu mladých žen)* [online]. Brno, 2007 [cit. 2013-04-07].

Dostupné z: http://is.muni.cz/th/52143/fss_r/Rigorozni_prace.doc. Rigorózní práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra psychologie. Vedoucí práce prof. PhDr. Petr Macek, Csc.

ZARETT, N., ECCLES, J. *The passage to adulthood: Challenges of late adolescence* [online]. New directions for youth development, wiley periodicals INC, 2006, č. 111 [cit. 2013-04-07] Published online in Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com) DOI:10.1002/yd.179. Dostupné z: http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/2027.42/49326/1/179_ftp.pdf.

Přílohy

Příloha 1

Seznam otázek v polostrukturovaném rozhovoru

Osobní údaje

Kolik je ti let a jak se jmenuješ?

1. Jaké bylo rodinné zázemí vysokoškolských studentů v období adolescence až do současnosti?

Z kolika členů se skládá vaše rodina?

Jaké jsou v současné době vztahy u vás v rodině?

Jaký máš vztah se svou matkou?

Jaký máš vztah se svým otcem?

Jaký máš vztah se sourozenci?

2. Jak probíhalo samotné období adolescence a jaké změny s sebou přineslo?

Kdy poprvé jsi na sobě začala pocítovat fyzické či psychické změny oproti dětství?

Jak se tyto změny projevovaly?

Přijímal/a si tyto změny?

Jak jsi prožíval/a přestup na střední školu?

Jaký byl vývoj přátelských vztahů v době adolescence?

Kdy se začal objevovat první zájem o druhé pohlaví?

Jaký byl vývoj vztahů s druhým pohlavím v období adolescence?

V kolika letech jsi měl/a první pohlavní styk?

Jak jsi trávil/a svůj volný čas?

Začalo se objevovat, případně kdy, chození ven s kamarády?

Jak probíhala a jakou měla podobu zábava s kamarády?

Konzumovala jsi alkohol nebo cigarety?

Jaký jsi měl/a v této době vztah s rodiči a sourozenci?

Byly nějaké zájmy, kterými jsi se v této zabýval/a?

3. Jaké změny a úkoly s sebou přinesl nástup na vysokou školu?

Podle čeho ses rozhodoval/a, jestli půjdeš na vysokou školu?

Jak sis vybíral/a obory na vysokou školu?

Kde jsi bydlel/a v době studia na vysoké škole?

Jak jsi prožívala začátek období na vysoké škole?

Proměňoval se v této době vztah s rodiči?

Měnili se přátelé a vztah s nimi v této době?

Jaký byl vývoj partnerských vztahů v této době?

Začaly se měnit tvoje zájmy a trávení volného času?

4. Jak se vyvíjí život vysokoškoláků se studiem na vysoké škole?

Jak prožíváš současně období na vysoké škole?

Máš v současné době stálého partnera nebo přemýšlíš o dlouhodobějším vztahu?

Jak nyní nakládáš se svým volným časem?

Chtěl/a by ses osamostatnit od rodičů?

Co ti brání v osamostatnění?

5. Jak v současné době vysokoškolští studenti vnímají sami sebe a za koho se považují?

Máš jasno sama v sobě a v tom, co od života chceš?

Považuješ se nyní za dospělého?

Co pro tebe představuje dospělost?

6. Jak vidíš své budoucí směřování a profesní orientaci?

Jaké máš plány do budoucna ohledně školy?

Chtěl/a bys mít jednu rodinu nebo manžela?

Co bys do budoucna chtěl/a?

Příloha 2

Ukázka přepsaného rozhovoru s Petrem

Kolik je ti let?

Je mi 23 let.

Jaká je tvoje rodina?

Jsme čtyřčlenná rodina. Mám bratra, otce a matku, kteří žijí spolu v jednom domě, ale každý žije v jednom patře.

Takže rodiče jsou svoji, ale nežijí spolu.

Jo, a pokud náhodu spolu nějaký slovo, tak je to většinou nějaká nadávka a není to nic příjemného, tam s nimi trávím čas.

Jasně. A ten brácha je mladší nebo starší?

Ten je starší.

A kolik je mu let?

25 let.

A on už je osamostatněný nebo studuje?

Bydlí sám, studuje a ještě k tomu pracuje.

Jaký s ním máš vztah?

S bratrem mám vztah takový, že se s ním vidím jednou za čtvrt roku ale jinak si s ním ani nepišu, občas si s ním napíšu esemesku, když třeba náhodou něco potřebuje on nebo já.

Jaký jste měli vztah v dětství?

Náš vztah se zakládal na tom, že on mě často týral. Ne, tak do té doby než jsem se sám dokázal ubránit, ale pořád jsme se spolu mlátili, hádali se, ale myslím, že to bylo v sourozeneckém duchu, takže byla to taková tvrdá výchova od něj.

A to takhle bylo pořád?

No, tak do nějakých patnácti, tak to už jsme se bavili normálně. To už jsme se třeba neprali tolik.

Jak k tomu přistupovali rodiče, když jste se takhle prali?

No, otec většinou nebyl doma a matka, ta nás občas třeba odtrhla od sebe a nevím, co k tomu mám ještě říct, jakoby samozřejmě, že nám jednomu z těch, kdo to vyprovokoval, tak nám buď hrozila, nebo nám dala nějakýho zaracha, pokud to bylo něco vážnějšího.

Jaký máš vztah s mámou?

Ne, že bychom si spolu volali nějak často, ale já to vnímám prostě tak, že se s ní nemusím bavit tak často, jak ona chce a ona mi třeba dává peníze za to, že tady studuju a je to poměrně takový chladný vztah, když to mám porovnat s ostatními.

Bylo to tak vždycky nebo se to od nějaké doby změnilo?

Je to prostě tím, že nejsem doma. Když jsem byl doma, tak jsem se s ní bavil, občas jsem se s ní pohádal.

A když si potom byl v té pubertě, tak nebyla tam nějaká změna?

Tak to bylo tak, že na základce jsem se snažil být bezproblémový, že by byla nějaká větší hádka, že bychom se spolu nebavili, tak to se nestalo, to nemůžu říct.

A s tátou máš jaký vztah?

Pokud mám hodnotit otce a matku, tak s otcem se nebavím skoro vůbec. Je to zvláštní, ale je to tak. Vlastně když teď přijedu, tak spolu jdeme na fotbal, ale dá se říct, že mě nepoznal blíž a že bych s ním byl velký kamarád.

A máš nějaké vztahy s prarodiči?

Jo, vždycky když jedem k babce a dědkovi, tak je to strašná přetvářka, hrajeme si na spokojenou rodinku a zeptá se mě děda, co škola. Ty vztahy jsou z mé strany a z jejich dost takový chladný, ne nepřátelské, ale přijedu jednou za měsíc, ne li déle, a tak nejsme si k sobě tak blízko, ale dá se říci, že mě finančně podporují.

Takže ty vztahy nejsou tak blízky?

S prarodiči nejsou takový přátelský, je to jako nucený hovor s nimi, je to taky nebaví, nebo spíš oni jakoby chtějí se s tebou bavit, ale nic o tobě neví, když tě vidí po té dlouhé době, ale ty to samý, protože tam se nic neděje vlastně, protože oni nemají nějaký super život, že by se ...Podle mě mají strašně stereotypní život v tom důchodu, takže tam se nic zvláštního nikdy neděje a to je možná ten důvod, proč se s nimi nemůžeš bavit o nějakých věcech.

V dětství ses cítil v rodině lépe?

Záleží v jakém období, ale co se týče dětství, tak to jsou někdy okamžiky, kdy bylo všechno fajn. Nemůžu si stěžovat, že by bylo všechno nahovno v té rodině. Dětství jsem trávil spíš než v rodině v dětském kolektivu u svých vrstevníků.

To tak bylo vždycky?

Vždycky jsem chodil radši za kámošema než za rodičema. Vždycky jsem radši měl nějakýho dobrýho kámoše, než tátu nebo mámu.

Kdy jsi na sobě začal pocít'ovat nějaké tělesné nebo psychické změny oproti dětství?

Já mám takový pocit, že největší průlom byl v tom, když jsem nastoupil na střední školu. Vlastně byl to úplně jiný život než na základce, kde už od těch patnácti jsme se chodili někam bavit o víkendech, pátky, soboty, že jo. Potkal jsi nové lidi, nové spolužáky, se kterými, když jsi studoval ten obor, který jsi chtěl studovat, tak sis měla víc co říct, než s lidmi na základce. Proto mi byli bližší než na té základce a bylo to vlastně způsobené tou mentalitou. Nejhorší puberta si myslím, je v osmé třídě, kdy jsou největší průsery. Na té střední už si člověk uvědomuje, že má nějaký povinnosti a nějaký požadavky od rodiny, dají ti peníze a chtějí, aby ses třeba učil. Tohle jsem na základce třeba nezažil. Myslím, že největší průlom byl na té střední škole, pak vlastně nástupem na tu vysokou školu. To bych zařadil až jako druhý stupeň toho průlomu, už to není takový průlom jako na té střední škole.

Jakou jsi dělal střední školu?

Střední průmyslovou a potravinářskou.

A tam jsi teda měl dobré kamarády?

Tam to byl takový zvláštní kolektiv, bylo tam dost exotů. S některými jsem si neměl, co říct, s některými jo. Dá se říct, že to všechno bylo zaobalený takovou zábavou celý ten den. My jsme měli dost často celodenní praxi v laboratořích, takže tam s tou spoluprací s těma lidma jsi získala lepší vztahy než v té základce, kde jsi byla taky ve třídě, ale bylo to takový, že dost lidí na té základce to nemělo v hlavě ještě srovnaný. Neříkám, že na střední jo.

Co jsi dělal ve volném čase?

Můj život se skládal z toho, že většinou to bylo tak, že jsem vstal, nasnídal se, nestíhal jsem do školy, přišel jsem většinou po osmé hodině do školy. Tam to chodilo tak, že jsem se snažil učit o přestávkách nebo připravit se na další hodinu. Někdy jsme dělali kraviny, že jsme chodili třeba...Byla to škola v centru města, kde jsme chodili do města nebo během volna dopoledne jsme chodili třeba na pivko nebo tak. No vlastně, když jsem kolem třetí hodiny vypadl domů. Vzal jsem si nebo se koukl na telku na půl hodky nebo pokud jsem byl unavený, tak jsem se natáhnul nebo si vzal něco k jídlu a vzal jsem si věci a jel jsem na trénink, který jsem měl od šesti.

Jaký trénink?

Basket.

Hrál jsi basket?

Hrál jsem basket. Mám ti popsat, jak často jsme měli tréninky?

Jo, můžeš.

Tréninky od prváku do druháku, kdy jsem ten basket hrál nejintenzivněji, tak to byly tréninky každý den. O víkendu byly zápasy. Bylo to docela dost přísný. Ten režim byl dost přísný, protože pokud jsi přišel nerozcvičený nebo dvacet minut před tréninkem ses neohlásil nebo tě neviděl trenér, tak tě prostě zmlátil nebo tě seřval. Měli jsme fyzický tresty. Tréninky byly strašně náročný, protože to byla extraliga dorostu. Měli jsme ambiciózní tým, ve kterém bylo těžké pro mě se prosadit, kvůli tomu, že byl široký výběr hráčů. Byli tam hráči z celé republiky. Já jsem byl asi mezi dvěma nebo třemi hráči ze stejného místa bydlíště, jinak byli všichni odjinud. Po tréninku jsem si většinou ještě přidal střelbu a vlastně nehrál jsem zápasy tolik, jak bych chtěl, tak to bylo taky trochu deptající. No, pokud se mám vrátit k dennímu režimu, tak ten trénink, byl od šesti, já jsem jel na půl šestou, bylo to cestování přes půl města, takže někdy ve čtyři po půl čtvrtý jsem musel vyrážet. Potom tréninku, to bylo do nějakých půl osmý, tak potom následovala střelba tři čtvrtě hodinky a pak jsem unavený nasedl na bus a jel jsem domu a to bylo takový, že jsem se musel připravit na ten další den, takže jsem se učil od devíti, desíti, jedenácti do půlnoci většinou. Ta škola se zaměřovala hlavně na tu praxi, takže z každé té laboratorní práce jsme museli udělat protokol, takže jsem většinou ještě udělal protokol od půl noci od jedné a tak. Takže to vypadalo tak, že jsem ráno nechtěl vstávat. Někdy jsem třeba šel do školy až na odpoledne. Měl jsem hodně zameškaných hodin.

Jak to brali rodiče?

No s rodiči... Právě i díky tomuhle jsem s nimi nebyl tolik v kontaktu. Možná, že to bylo lepší než s nima. Měl jsem pořád, co dělat. Zabavil jsem se tím basketem a trávil jsem tím, celý svůj volný čas. Ale nedokážu si představit, že bych byl od čtyř do osmi doma a bavil se tam se svými rodiči.

Jak ses k tomu basketu dostal?

No, už v druhý nebo třetí třídě. Nejdřív, kam mě rodiče přihlásili, byl sokol, že jo, ale to už mě pak přestávalo bavit asi tak od třetí třídy jsem začínal hrát basket, nehledě k tomu, že mě tam mamka dovedla. Ale ještě před tím jsem hrál fotbal a možná, že by bylo lepší, kdybych hrál fotbal, protože mě baví víc.

A k němu ses nedostal?

Um. To jsem zkoušel chvilku skloubit na základní škole a bavilo mě to, ale myslím, že jsem se o tom bavil s tátou a poslechl jsem špatnou radu táty, že bych měl pořád ten basket, že bych na fotbale musel

začínat od znova a tak. Takže jsem, taková rada, že je lepší neposlušchat rodiče a rozhodnout se podle sebe.

Když jsi měl takový režim, trávil jsi ještě s někým tobě blízkým čas? Můžou to být kluci nebo i holky.

No, samozřejmě když jsi na tom tréninku, tak trávíš čas s těmi svými spoluhráči. Vlastně na základní škole to jsme byli ve sportovní třídě, takže jsme byli ve třídě s klukama a pak ještě na tréninku, takže jsme spolu trávil celý den, dá se říct. A vlastně o víkendu, když nebyly zápasy, tak jsem šel do Sokola, což je hřiště za naším barákem. Tam vždycky byla nějaká partička a tam jsem hrál třeba fotbal nebo volejbal, hráli se blbosti. Takže jsem trávil o víkendu zas čas s jinými lidmi.

A nebyly tam žádné výstřednosti nebo chození ven či za holkama?

To spíš začalo až na střední v patnácti. Když byly volný víkendy a nehrály se zápasy, anebo zápasy nějaký nedůležitý, tak jsem šel někam na diskotéku. Spíš až na střední, tam jsem poznal lépe ty kámoše.

Ovlivňovalo tě to nějak?

Ne, já jsem se třeba nikdy neopil tak, že bych nemohl dojít domů, prostě s mírou.

Takže ty jsi nějak dodělal tu střední?

No, byla to dřina, ale dá se říct.

A pořád jsi dělal ten basket?

No, už vlastně koncem střední, to byl volnější režim, že jsem měl tréninky třikrát týdně, že byl čas i na jiný věci. V tom čtvrtáku jsem se opravdu začal učit, protože to byla potřeba. Měl jsem vždycky od druháku nehodnocenou klasifikaci, protože jsem zameškal strašně moc hodin ve škole vždycky, ale měl jsem štěstí, že třídní učitelka se znala s mojí mámou, protože je taky učitelka, takže jsem měl trošku jakoby úlevy dá se říct i od ostatních učitelů, protože věděli, že hraju basket. Musím říct, že mi někteří učitelé pomohli a někteří mě naopak stopili.

A ty jsi potom udělal maturitu a rozhodoval ses, že půjdeš někam na vysokou?

No, po maturitě to byla taková euforie (smích), nikdo to nečekal. Neměl jsem čas připravovat se na nějaký přijímačky, takže jsem si podal přihlášku už v zimě ve čtvrtáku na chemicko-technologickou v Pardubicích. Tuším, že to je obor analýza potravin. Já nevím, jak se ten obor jmenuje, ale já jsem si to dal na management chemických a potravinářských provozů. Ekonomie vlastně nebyla můj šálek kávy, tak jsem tam skončil. A věděl jsem, že kámoš studuje tady v Budějovicích, tak jsem koukal na obory, co jsou tady a zrovna jsem viděl ten obor, na kterém jsem teď tělesná výchova a sport, takže jsem si podal přihlášku.

Co tě vedlo k tomu, že sis vybral zrovna tenhle obor?

No, určitě vztah ke sportu a to že už jsem se tolik nechtěl trápit učením, když to řeknu upřímně.

Jak sis vybral teda ten první obor?

To bylo tak z nouze, že vlastně je to stejný obor jako na střední a základ jsem měl k tomu dobrý a téměř všichni šli na Pardubickou univerzitu chemicko-technologickou. Všichni ze třídy ze střední. Některý teda šli na filozofickou, některý výjimky, ale většinou šli tam, takže to byla taková jasná volba.

A jaký to pro tebe bylo ten rok nebo půl, co jsi tam byl?

No, byl jsem tam přihlášený celý rok, ale chodil jsem tam jenom na vybraný předměty, že jsem neabsolvoval celé dva semestry, neměl jsem tam v některých předmětech docházku, že jsem se na to vykašlal třeba. A takže to jsem si spíš ten rok užíval.

A co jsi dělal?

Takový věci, na který jsem předtím neměl čas (smích).

A co to je?

Nevím, sportoval, připravoval jsem se tady na školu. Nevím, chodil jsem někam s klukama do hospody a tak, ale ne že bych to přeháněl, že bych chodil každý den do hospody, jenom třeba jednou týdně. Jsem měl prostě volný chvíle na to dělat věci, který mě baví. Hrát hry na počítači. Takových věcí, co můžeš dělat.

A potom jsi šel sem?

No.

A tady to bylo jaký? V čem všem byla změna?

Tak největší změna bylo to, že jsem nebydlel doma, ale bydlel jsem tady na koleji, takže mi trvalo chvíli si zvyknout, ale jelikož tady je spousta spolubydlících, které znám, tak to nebylo těžký se adaptovat. A co se týče školy, tak mě to přišlo takový jako v prváku, nechci říct, že by to byla ulejšárna, ale toho času byla spousta a byla vlastně moje hloupost, že jsem ten čas nevyužil lépe než třeba tím učením. I díky tomu jsem na to doplatil, že jsem nešel ke státnicím, protože nemám hotový předmět Anatomie II., který jsem měl mít hotový v prváku.

A co jsi třeba tady dělal. To už jsi nehrál basket nebo jo?

Ještě jo. Dojížděl jsem každý týden na čtvrteční a páteční tréninky a hrál jsem za muže východočeskou ligu.

No a teď momentálně?

Teď momentálně už nehraju, akorát jdu tady za dvě hodiny. Od čtyř hodin máme takový sranda trénink s pedagogickou fakultou basketu. To už není takový, že se trénuje, ale taková zábava už.

A trávíš čas tady?

Jo, veškerý.

Protože domů nechceš?

Protože se mi to tady líbí víc než doma.

A v čem to je? Co ti tu poskytuje to zázemí?

Tím, že můžu tady plnohodnotněji využít ten čas, tak je to lepší. Vlastně díky menze nemusím shánět jídlo, mám tady hned na kolejích posilovnu, je tady spousta krásný přírody, kam se můžu jít projít, proběhnout. Knihovna, která je tady kousek, tak slouží jako vzdělávací instituce, kde se můžeme i učit. Já nevím, těch možností, jak využít čas je tady lepší no. Nemusím se o nic starat jako doma, že ... I kvůli tomu jídlu tady zůstávám. A co se týče třeba těch vztahů, tak ty vztahy mezi těma svýma vsrtevníkama jsou lepší než mezi rodiči.

Máš nějakého bližšího kamaráda nebo kamarády, komu můžeš sdělovat to, co prožíváš?

Jo, jo určitě.

A co holky? Jak to s nimi bylo?

Jak to s nimi bylo nebo je?

Kdy začalo třeba pokukování po holkách a kdy jsi o ně začal mít zájem, jak se to vyvíjelo a jestli jsi měl třeba nějaký delší vztah, který tě ovlivnil?

Tak to pokukování po holkách začalo na základce, ale k těm vztahům na základní škole, tak to nebylo nic vážného. Bylo to takový, že někdo s někým si dá pusku a čau. Napíšeš esemesku, budeš se mnou chodit. Jo, dáš si s ní pusku a druhý týden si dáš pusku zase s jinou. Ne, tak to byly takový ty vztahy jako na základní škole. Známe to všichni. No na střední to už bylo takový lepší, to už byly takový úlety, já nevím, na nějakých výletech se školou. Třeba konkrétně jsme jezdili na chmelovou brigádu každý rok, tak na to vzpomínám rád, ale nějak vážněji jsem to neprožíval. Na vysoké škole tady byly nějaký vztahy, ale taky nic hlubšího si myslím.

Takže jsi neměl nějaký dlouhodobý vztah?

Pokud to tak vezmu, tak vlastně dlouhodobý třeba stýkám se s kámoškou delší dobu, ale není to plnohodnotný vztah. Je to jako kamarádka, takže to není takové to chození. No, jasně a je to způsobený i tím, že jsem tři týdny tady a pak jedu domu. Kdybych byl na jednom místě, tak je to jednodušší, než když střídám dvě města.

A ty bys chtěl nějakou dlouhodobější partnerku?

Tak určitě. Ne... chtěl, asi mě nic jiného nečeká, ale jde o to jakou, protože, ne že bych byl na to nějak náročněj, ale dejme tomu, že teď je vlastně zkouškový období, tak třeba po tom zkouškovém období po prázdninách bude na ty vztahy víc času než teď.

No a co bys chtěl do budoucna?

Chtěl v životě dokázat, nebo co myslíš?

Kam směřuješ v tom, jakou bys chtěl udělat školu, jestli bys chtěl pracovat nebo jestli bys chtěl mít nějakou holku, rodinu?

Já si nedávám nějaké dlouhodobější cíle, já si dávám jenom krátkodobý, takže primární cíl je dodělat školu a to je asi teď nejdůležitější, co mě čeká a ... další cíle nemám nějak vyhraněné. Primární je si dodělat školu.

Ani o ničem nesníš do budoucna, co bys chtěl?

To je um... žádný jakoby už jsem to jednou říkal, že žádný dlouhodobý cíle nemám, že to vždycky řeším až v tom okamžiku. Nevím, jestli je to správně.

A to není cíl. Já třeba taky o něčem sním... Ty to nemáš?

Um... Ne, tak jakoby pokud. Dlouhodobější cíl fakt nemám. Mám třeba plán na léto, že si třeba prohloubím nějaký jazykový dovednosti nebo něco. A pak že strávím plnohodnotně prázdniny, jestli vůbec budu nějaký mít a ...

A proč bys neměl mít?

Uvidím...

Jak to časově vyjde, třeba budu psát hned bakalářku. Nevím, prostě chci už dodělat co nejdřív školu. To je teď nejdůležitější cíl, ale dlouhodobý cíl žádná nemám. Protože to беру, nechci říct jako samozřejmost, ale je jasný že třeba jednou budu mít už nějakou..., nějaký hlubší vztah.(smích)

Od těch patnácti do dvaceti jsi taky nic neplánoval nebo jsi nic nechtěl?

Vždycky jsem plánoval dodělat ten ročník, takže (smích).

Jasně a teď teda nejraději děláš co, když máš volný čas?

Nejradší? Um...Nevím, asi nejvíc tady trávím čas nějakou pohybovou aktivitou, jakoukoliv.

To tě baví?

To mě baví. To mě baví nejenom tady ale všude. Prostě snažím se co nejvíc hýbat.

Co ti to přináší?

Uspokojení (smích). Ne, tak jakoby beru to tak, že mě to omezuje v učení, ale asi to moje tělo je tak navyklý, že každý den potřebuju něco dělat, každý den se potřebuju zpotit, abych mohl vytvářet nějaký jiný hodnoty, třeba se učit a tak prostě. Víš co, ráno si musím udělat alespoň pár kliků, abych se mohl učit.

A nic jiného než sport tě nebaví?

(smích) Tak samozřejmě, mám tady i takové vztahy ale to beru jakoby takový zpestření toho dne spíš.

Jako ty vztahy?

No, mám teď jakoby jeden lepší vztah s holkou a s ní trávím víkendy, když jsem tady většinou, ve všední dny se moc nevidíme.

Ani nemáš jasno v tom, co bys chtěl dělat za profesi?

No, nad tím přemýšlím téměř každý den, co po tomhle budu dělat. Chtěl bych jít na navazující studium a s tím magistrem bych chtěl jít do obranných složek, takže policie nebo voják, ale spíš jakoby vlastně proto si dělám ten titul, protože jinak tam jsi podřadný voják a ten titul mě umožní to, že tam můžu dělat instruktora, což asi bych chtěl nejradši. Nechtěl bych být fakt nějaký vypatlanec, co bude třeba jako výsadkáři, pár lidí tam znám, je tam i můj bratranec, a ty lidi jsou prostě zelený masky. Prostě mají v hlavě zeleno, tohle pak končí tím, že myslím, že je nějaká statistika, že 60% vojáků, co odejde ze služby, se potom utápí v alkoholu nebo v gamblerství. Není to úplně dobrý.

Tahle profese by tě naplňovala?

Asi jo, asi anebo. Já ani přesně nevím, co chci dělat, ale je možný, že si vyberu, že se nebudu rozhodovat, čím se ta profese bude zabírat, ale tím, co mi přijde nejlukrativnější. Finančně jakoby nejvíc ohodnocený.

To je pro tebe důležitý?

No, asi to nebude jenom pro mě důležitý, asi (smích). Pro toho s kým budu žít třeba. Takže je možný, že se vrátím do svého oboru a dodělám si ještě nějakou vyšší nebo vysokou dálkově. Ještě nevím. Takže měl jsem chvilku praxi vlastně v provozu potravinářským a musím říct, že to finanční ohodnocení bylo dobrý, ale byl jsem tam o půl šestý vstávání a v deset jsem byl doma, že jsem ulehl do postele v jedenáct, takže je to taková moderní otročina lidí. Nehledě na to, že tam ty dělníci dřou ještě za míň než ty, když jsi jejich vedoucí, ale samozřejmě jsem získal další zkušenosti. A mám praxi vlastně, ten šéf mi říkal, že mi napíše jednorocní praxi, když budu chtít do jiného zaměstnání a praxe je dneska důležitá, protože bez ní tě nikde nezaměstnají, tak si myslím, že to je pro mě dobrý začátek.

Co je pro tebe nejdůležitější v životě?

Já nevím, já jsem takový flegmatik, že mi nezáleží na ničem. (smích)

Jako fakt?

No, tak bereš to jako samozřejmost. Myslím, že zdraví je nejdůležitější, protože jsem zažil okamžiky, kdy jsem měl hodně podlomený zdravý, takže si myslím, že nechci tady být za nějakého velkého mudrce, ale když ležíš v horečkách na lůžku, není ti nějak příjemně, tak si říkáš, co bych dal za to, abych byl zdravěj. Je jedno jestli jsi bezdomovec nebo jestli máš peníze, jestli máš kámoše, ale prostě se snažíš o to, abys žil. Už se mi to stalo, že jsem měl infekční chorobu a ležel jsem ve strašných horečkách, kdy jsem nemohl ani hýbat končetinami, čímkoliv, nemohl jsem se pohnout. A nakonec se z toho vyklubala borelióza.

Tak to je síla... a jak je pro tebe důležitý tvůj vzhled?

(smích) Vzhled tak to já vůbec nepovažuju za nějakou výhodu nebo něco, protože ... Jsi mě zaskočila touhle otázkou.

Máš čas.

Já nevím, slyšel jsem třeba, že některým zaměstnavatelům jde o vzhled. Pokud chceš být nějaký reprezentativní člověk, mít reprezentativní práci tak asi potřebuješ na to vzhled, ale pokud máš určitě nějaký vědomosti v té práci, tak je určitě důležitější ten vzhled v té práci a co se týče hledání partnerky, tak tam vzhled může rozhodovat. To bys měla vědět asi spíš ty. Já nevím (smích)

Nebo jak se fyzicky vnímáš?

Myslím, že chlapi to vnímají méně než holky, nechodí třeba na nějaké kosmetiky, pedikúry a tak dále, ke kadeřníkům, takže u chlapů to není tolik jako u holek, ale asi je pro mě taky důležitý nějak vypadat, takže ne, že bych chodil v nějakých roztrhaných věcech. Starám se o to, abych chodil nebo vypadal slušně oblečený a dobře vypadal no. Musím to přiznat, že se snažím teda.

Pociťoval jsi nějaké fyzické změny v té pubertě?

No samozřejmě, že jsem pociťoval změny, to je součástí fyzických změn.

Já vím, ale jak jsi to vnímal?

To, že ti mutuje hlas, tak na to tě upozorňují ostatní nebo že ti už raší nějaký chlupy kdesi. Tak tyhle změny jsem určitě pociťoval jako každý jiný. A pokud myslíš třeba.

No třeba, byl jsi vždycky hubený, že jo?

No, teď jsem taky hubenej (smích)? Já se totiž nesnažím být hubený, hlavně.

No promiň. Ty se snažíš... (smích)

Já se snažím být svalnatej a ne hubenej.

Jo, takže to pro tebe není lichotka, že jsi hubený, aha. Takže jsi byl hodně hubenej a snažil ses nabrat svaly, jo?

No, asi tak.

A kdy to bylo?

Tak já jsem to nějak fyzicky neovlivnil, snažil jsem se odjakživa nějak posilnit tělo, ale tím, že jsem měl velký energetický výdej, tak to prostě nějak líp nešlo. Možná se dá i zlepšit výživa, ale na druhou stranu si nemyslím, že bych se nějak špatně vyžíval.

Takže i teď se snažíš nějakým způsobem posilovat nebo formovat tělo?

Um, ale to je spíš příčinou fyzických zkoušek na téhle škole, když nebudu posilovat, tak neudělám gymnastiku, jednoduchý.

Vnímáš, že už jsi nezávislý na rodině?

Nezávislý nejsem, jsem finančně závislý na rodině bohužel.

Chtěl by ses osamostatnit?

Chtěl no a tady mě to tak nějak umožňuje kromě té finanční stránky, ale takhle jak to je, mi to vyhovuje.

Takže kdybys měl teď tu možnost se osamostatnit, osamostatnil by ses?

Jo, určitě.

Ale jde o ty peníze.

No, takže se vlastně nemůžu osamostatnit, protože na to nemám prostě.

Vnímáš se jako dospělý?

Ne, vůbec. Někdy je to ještě horší než v patnácti.

Jo?

No, ne v některých názorech jsem vyspěl, ale jsem v některých. Nevím, takový zvláštní jev, který jsem tady získal je, že se méně bojím. Jako že žiju v menším strachu ať už z čehokoliv a jsem méně nervózní.

Tys byl nervózní?

Nervózní jsem byl. Takovej trémista jsem byl vždycky, když jsem šel nebo když jsme měli psát písemku. A to se tady ve mně úplně vytratilo. Já když jdu na zkoušku, tak nemám žádný nervy, nebo mám třeba, ale nemám už takový jako na střední a na základce. Nedělá mi problémy mluvit před více lidmi, což jde taky ruku v ruce s tou nervozitou. Tak v tomhle jsem, dá se říct, ne vyspěl, ale je to nějaká fáze. Nemyslím si, že jsem ještě dospěl, že jakoby. Dejme tomu, že bych se rozhodoval, že bych vždycky to rozhodnutí..., že to moje by bylo vždycky správný, protože člověk může chybovat i v pokročilejším věku. V tomhle si myslím, že člověk nikdy nedospěje.

Jak teda vnímáš dospělost?

To jsou takový otázky na zamyšlení, na filozofování.

Ne, tak ty jsi říkal, že se tak nevnímáš, tak jaké body by u tebe musely být splněné nebo jaké charakteristiky, abys mohl o sobě říct, že jsi dospělý?

No, já jsem nad tím ještě tolik nepřemýšlel. Já vím, že nad těhlema otázkama budu přemýšlet, až budu v důchodu, jestli se toho dožiju. Takový průlom bude, až budu mít cíl, potomka dejme tomu. Z té fyziologické stránky, když to vezmu.

Možná až se usadíš a budeš mít nějakou partnerku?

No, dlouhodobější vztah už třeba natrvalo, stálou práci a takový ten každodenní stereotyp, tak se asi budu cítit víc dospělý než teď.

Můžu se tě zeptat? Ten dlouhodobý vztah, tak tomu brání to, že jsi nenašel někoho, kdo by splňoval určitý požadavky nebo protože se nechceš vázat?

Asi protože, obě dvě příčiny, ale spíš bych řekl, že se nechci tolik vázat. Asi to souvisí i s tím, že moji rodiče nemají spolu tak dobrý vztah, takže je to možná i tím způsobené, že nechci, abych dopadl stejně.

Jsi se sebou spokojený a přijímáš se takový, jaký jsi?

Jsou takový okamžiky, kdy... Neříkám, že trpím pocitama deprese, ale někdy si říkám, mám ještě něco zapotřebí dělat takhle. Takže někdy jsem se sebou spokojený a někdy ne. Ty okamžiky v životě jsou různé. Když se ti něco nepovede, tak nejsi se sebou spojená a někdy, když se ti něco povede, tak jsi spokojená.

Máš dobrý vztah s vrstevníky?

Myslím, že na tohle jsem měl štěstí, že mám takovou partu doma nebo mám víc part. Ale parta, se kterou chodím hrát fotbal, tak nejsou žádný průseraři, že by dělali nějaký vylomeniny. V téhle době už mají většinou dlouhodobé vztahy a jsou to sportovci jako já. Studují vysokou, takže to nejsou žádný gummy. Máš si s nimi o čem povídat. V tomhle si myslím, že mám štěstí. A je zajímavý, že jsme se dali dohromady, protože chodíme spolu hrát pravidelně fotbal.

Nakonec se tě zeptám, jestli vidíš smysl v tom, co teď žiješ, dává ti to všechno nějaký smysl?

To je zase nějaká otázka k zamyšlení. To jak žiju tady na koleji, tak to mi dává smysl v tom, že se nevážu tolik na rodiče. Je to strašná výhoda, že tady mám, kde bydlet, dělám tady to, co mě baví, takže to má smysl. Co se týče nějakýho budoucího uplatnění, tak se budu muset ještě mnohem více snažit než teď. Takže tak.